

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра екології та біологічної освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА
здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ
ПРИ ВИВЧЕННІ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У 9 КЛАСІ

Галузь знань – 01 «Освіта / Педагогіка»

Спеціальність – 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)»

Предметна спеціальність – 014.05 «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

ДРСОБ. 023119.01.14.00

Виконала: здобувачка 2 курсу група СОБм₃-23-1 Марина РУЖИЦЬКА

Керівник

 Олесь МАТЕЮК

Нормоконтролер

 Сергій ШЕВЧЕНКО

До захисту допускаю:

Зав. кафедри екології

та біологічної освіти

 Ольга ЄФРЕМОВА

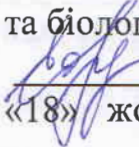
19 грудня 2024 р.

Хмельницький 2024

Факультет – Гуманітарно-педагогічний
Кафедра – Екології та біологічної освіти
Освітній рівень – другий (магістерський)
Галузь знань – 01 «Освіта / Педагогіка»
Спеціальність – 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)»
Предметна спеціальність – 014.05 «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»
Освітня програма – «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри екології
та біологічної освіти

 Ольга ЄФРЕМОВА

«18» жовтня 2024 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Ружицькій Марині Володимирівні

1. Тема роботи: Використання інтегрованих уроків при вивченні основ здоров'я у 9 класі
керівник роботи Матеюк Олеся Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент.
Затверджено наказом ректора університету від 26 серпня 2024 року № 60.
2. Строк подання студентом роботи на кафедрі 18 грудня 2024 року.
3. Вихідні дані до роботи: нормативні документи і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти; психолого-педагогічна і методична література; відомості про наявний стан навчання основ здоров'я у закладах загальної середньої освіти.
4. Зміст дипломної роботи:
  - 4.1 Теоретичні основи використання інтегрованих уроків
  - 4.2 Організаційно-методичні засади проведення інтегрованих уроків на уроках основ здоров'я у 9 класі
  - 4.3 Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі

Дата видачі завдання: 21 жовтня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів)	Термін виконання етапів	Примітка
	дипломної роботи		
1	Теоретичні основи використання інтегрованих уроків	21.10.2024 – 04.11.2024	виконано
2	Організаційно-методичні засади проведення інтегрованих уроків на уроках основ здоров'я у 9 класі	05.11.2024 – 22.11.2024	виконано
3	Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі	23.11.2024 – 08.12.2024	виконано
4	Оформлення роботи	11.12.2024 – 18.12.2024	виконано

Здобувач

 Марина РУЖИЦЬКА

Керівник роботи

 Олеся МАТЕЮК

АНОТАЦІЯ

Тема – Використання інтегрованих уроків при вивченні основ здоров'я у 9 класі.

Автор – студ. групи СОБмз-23-1 М. В. Ружицька.

Керівник – доцент кафедри екології та біологічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент О. П. Матеюк.

Дипломна робота викладена на 82 сторінках, містить 7 таблиць, 24 рисунки та перелік джерел посилання з 56 джерел.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ІНТЕГРОВАНИЙ УРОК, ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я, 9 КЛАС, МЕТОДИ НАВЧАННЯ.

У дипломній роботі обґрунтовано теоретичні та організаційно-методичні засади використання інтегрованих уроків при вивченні основ здоров'я у 9 класі; розроблено методiku використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі та експериментально перевірено її ефективність.

17. 12. 2024

Марина РУЖИЦЬКА

ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	5
1 Теоретичні основи використання інтегрованих уроків	9
1.1 Поняття і сутність інтеграції в освітньому процесі.....	9
1.2 Інтегрований урок: поняття та класифікація	17
1.3 Переваги та недоліки інтегрованого уроку	25
2 Організаційно-методичні засади проведення інтегрованих уроків на уроках основ здоров'я у 9 класі.....	28
2.1 Вікові особливості психосоціального розвитку учнів 9 класу.....	28
2.2 Аналіз навчальної програми з основ здоров'я для 9 класу та перспективи використання інтегрованих уроків у змісті предмета.....	31
2.3 Методичні рекомендації щодо розробки інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я	36
2.4 Використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі	54
3 Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі	58
3.1 Основні етапи експериментального дослідження	58
3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження	62
Висновки	71
Перелік джерел посилання.....	75
Додаток А Апробація результатів дослідження	82
Додаток Б Конспект уроку	86
Додаток В Тестові завдання для контрольних робіт	91

ВСТУП

Сучасна освіта переживає період масштабної трансформації, що охоплює як структурні компоненти, так і змістовну складову. Ревізія пріоритетів навчального процесу, переосмислення ролі учня як активного учасника освітнього дискурсу, а також динамічні соціокультурні перетворення обумовлюють необхідність пошуку інноваційних підходів до вирішення актуальних педагогічних завдань. Одним із домінантних трендів сучасної освіти є інтеграція навчального матеріалу. Концепція інтегрованого навчання набуває особливої актуальності в контексті реалізації нових освітніх парадигм, закріплених у державних нормативних документах.

Інтеграція навчального процесу передбачає створення якісно нового освітнього продукту, що характеризується інноваційним змістом, відповідним методичним забезпеченням та впровадженням сучасних технологій.

Проблема інтеграції в сучасній психолого-педагогічній науці є предметом дослідження багатьох учених. Їхні наукові пошуки зосереджені на різноманітних аспектах цієї проблематики. Зокрема, дослідники вивчали теоретичні засади та методологічні підходи до інтеграції (С. Гончаренко, Ю. Мальований, О. Мисечко, І. Козловська та ін.), аналізували структуру та організацію інтегрованих знань (Т. Усатенко), досліджували цілісність змісту природничо-наукової освіти (Б. Будний, В. Ільченко та ін.), вивчали інтегративні процеси в загальному контексті педагогічної діяльності (І. Богданова С. Овчаров, М. Семаньків та ін.), розробляли методичні основи створення інтегрованих навчальних курсів (Р. Гуревич, І. Бех, Л. Лук'янова та ін.), обґрунтовували шляхи впровадження інтеграції в навчальний процес (М. Коваленко, Л. Ломако, В. Сидоренко, О. Рижкова та ін.).

Застосування інтегрованих уроків з основ здоров'я у старшій школі набуває все більшої актуальності у сучасному освітньому просторі. Через інтегроване навчання освіта набуває практичної спрямованості, формуючи у

молоді навички, які дозволять їм успішно вирішувати завдання сучасного життя, зокрема тих, що стосуються здорового способу життя, профілактики захворювань та психологічного благополуччя.

Мета роботи – розкрити теоретичні та організаційно-методичні засади проведення інтегрованих уроків на уроках основ здоров'я у 9 класі та розробити методику використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі.

Об'єкт дослідження – процес навчання основ здоров'я у закладах закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Предмет дослідження – методика використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі.

Відповідно до мети, об'єкта і предмету дослідження були визначені наступні завдання:

- розкрити поняття та сутність інтеграції в освітньому процесі;
- здійснити класифікацію інтегрованих уроків, проаналізувати їх переваги та недоліки;
- розкрити вікові особливості психосоціального розвитку учнів 9 класу;
- розробити методичні рекомендації щодо розробки та планування інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі;
- розробити методику використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі та перевірити її ефективність.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що процес навчання основ здоров'я у 9 класі буде більш ефективним, якщо впровадити методику використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі. Розроблена нами методика передбачає: проведення інтегрованих уроків, спрямованих на формування цілісного уявлення про здоровий спосіб життя через поєднання знань з дисциплін «Основи здоров'я» та «Біологія»; підбір тем, що мають міжпредметний характер і дозволяють розкрити тему здоров'я з різних наукових та практичних аспектів; використання активних і проблемно-

орієнтованих методів (проектна діяльність, групові дискусії, рольові ігри, кейс-методи, моделювання та експериментальна діяльність), які сприяють глибшому засвоєнню знань та розвитку критичного мислення; використання інформаційно-комп'ютерних технологій, які забезпечують різноманітність та інтерактивність навчання, що сприяє підвищенню інтересу учнів та глибшому розумінню теми; забезпечення активної участі учнів у навчальному процесі; відповідність завдань віковим та індивідуальним можливостям учнів; оцінювання ефективності інтегрованих уроків за допомогою комплексних завдань, які відображають міжпредметний підхід і вимагають від учнів застосування знань з різних предметів; створення психологічно комфортного середовища, тобто атмосфери співпраці та взаємоповаги, що підвищує активність учнів і сприяє позитивному ставленню до навчання.

Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс методів дослідження:

– теоретичні методи: аналіз філософської, педагогічної, психологічної та методичної літератури з проблеми дослідження; порівняння, аналіз, узагальнення, що були використані для визначення рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я;

– емпіричні методи: бесіди, тестування, психолого-педагогічні спостереження з метою дослідження рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я; метод педагогічного експерименту з метою перевірки ефективності методики використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі;

– статистичні методи: критерій Пірсона (χ^2), який під час формувального експерименту дав змогу експериментально перевірити методику використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі та узагальнити показники рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я і підтвердити вірогідність отриманих результатів.

Дослідження проводилось на кафедрі екології та біологічної освіти Хмельницького національного університету. Експериментальною базою

дослідження був Комунальний заклад загальної середньої освіти «Ліцей №1 імені Володимира Красицького Хмельницької міської ради».

Інноваційність результатів дослідження полягає у розроблені методики використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі.

Теоретичне значення дослідження полягає у обґрунтуванні організаційно-методичних засад використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці навчально-методичного забезпечення для реалізації методики використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі, а саме:

- конспектів уроків: засвоєння нових знань і узагальнення та систематизації знань;
- тестових завдань для визначення рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я.

Розроблені матеріали можуть бути використані вчителями основ здоров'я та вчителями біології ЗЗСО для підвищення якості навчання основ здоров'я у 9 класі.

Результати дослідження апробовано на Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та освіта як фактори соціально-економічного розвитку» (29 жовтня 2024 р, м. Чернігів) та опубліковано у збірці матеріалів конференції (додаток А).

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ

1.1 Поняття та сутність інтеграції в освітньому процесі

Сучасна освіта як в Україні, так і на світовій арені переживає період активної інтеграції, яка охоплює всі аспекти педагогічного процесу – від змісту навчальних програм до методів і технологій навчання. Цей тренд стимулює проведення актуальних наукових досліджень, спрямованих на розробку теоретичних засад і практичних інструментів для впровадження інтеграційного підходу на всіх рівнях загальної середньої освіти. В результаті цих досліджень з'являються нові інноваційні моделі навчання, що передбачають інтеграцію різних предметних галузей, а також розробляються відповідні навчальні матеріали, методики та технології, які сприяють формуванню цілісного світогляду учнів [1].

Аналізуючи наукову літературу, стикаємося з різноаспектністю трактування поняття «інтеграція». «Енциклопедія сучасної України» пропонує фундаментальне визначення, у якому інтеграція розглядається як «...об'єднання будь-яких елементів в одне ціле, а також поєднання та координація дій різних частин цілісної системи; процес взаємозближення і взаємодії окремих структур» [2]. Великий тлумачний словник сучасної української мови пропонує таке визначення: «...інтеграція – це об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи; процес упорядкування, узгодження та об'єднання структур і функцій у цілому організмі» [3]. С. Гончаренко в Українському педагогічному словнику розкриває поняття «інтеграція» (від лат. *integer* – повний, цільний) як «...створення нового цілого на основі виявлення однотипних елементів і частин із кількох раніше розрізнених одиниць (навчальних предметів, видів діяльності та ін.)» [4].

Ідея інтеграції знань в освіті має глибокі історичні корені. Від часів класичної педагогіки у працях Я. Коменського, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо проблема взаємозв'язку різних галузей знань була актуальною. У період від XIX століття до XX століття вітчизняні педагоги, зокрема К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський та інші, розвинули та вдосконалили ці ідеї, створивши теоретичні основи для інтегративного підходу до навчання. Комплексний підхід до вивчення інтеграції навчального матеріалу, представлений у працях Л. Виготського, В. Давидова, В. Зінченка та інших дослідників, дозволив розкрити її роль у формуванні цілісної картини світу у дитини, розвитку її пізнавальних процесів та особистісних якостей. Особливу увагу вчені приділяли аналізу різних форм і видів інтеграції, а також їх впливу на становлення особистості. Дослідження вітчизняних психологів, зокрема О. Запорожця, О. Леонтьєва, О. Алексеєнко та інших, значною мірою сприяли розробці теоретичних засад інтегрованого підходу до навчання.

Сучасні нормативні документи, такі як «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI столітті, Закон України «Про загальну середню освіту» надають практичну орієнтацію для впровадження інтеграційних ідей в освітній процес, спрямовуючи його на розвиток особистості учня та формування в нього ключових компетентностей.

Принцип інтеграції, сформульований Я. Коменським, зберігає свою актуальність і сьогодні: «Все, що належить до вивчення, хай спочатку пропонується в загальному вигляді, а потім частинами» [5, с. 75]. Такий підхід до навчання стимулює пізнавальну активність учнів, оскільки заохочує їх до самостійного встановлення зв'язків між різними аспектами навчального матеріалу. Це сприяє розвитку критичного мислення та творчих здібностей, оскільки учні мають можливість розглядати об'єкти та явища з різних точок зору.

Видатний педагог Й. Песталоцці, передбачив концепцію інтеграції навчання з практичною діяльністю, заклавши фундамент для подальшого розвитку цієї ідеї в педагогіці. Його педагогічна система, що ґрунтується на

принципі єдності розумового, фізичного та морального розвитку дитини, передбачала тісний взаємозв'язок теоретичних знань з практичною діяльністю. Таким чином, Й. Песталоцці запропонував модель внутрішньої інтеграції, яка дозволяє забезпечити гармонійний розвиток особистості учня [1].

Інтеграція в сучасній педагогіці виступає як універсальний принцип, що пронизує всі компоненти освітнього процесу – від змісту навчання до методів і технологій. Актуальність інтегрованих підходів підтверджується розробкою нових моделей, програм, курсів та методик, спрямованих на забезпечення цілісного розвитку особистості. Як слушно зазначала О. Савченко, «Одним із напрямів методичного збагачення уроків є проведення їх на основі інтеграції змісту, відібраного з кількох предметів і об'єднаного навколо однієї теми. Це об'єднання має на меті інформаційне й емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів завдяки залученню цікавого матеріалу, що дає змогу з різних боків пізнати якість явище, поняття, досягти цілісності знань» [6, с. 87]. Інтеграція в освіті розглядається як ефективний механізм встановлення міжпредметних зв'язків, що сприяє формуванню у учнів цілісного світогляду. Об'єднання знань з різних галузей науки дозволяє побачити їхню взаємодію та взаємозалежність, що, в свою чергу, сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу, а також оптимізації навчального часу та зниженню навантаження на учнів [1].

Поділяючи погляди сучасної української дослідниці Н. Серватинської, ми розуміємо, що інтеграція в освіті є стратегічним напрямом, спрямованим на формування в учнів цілісного наукового світогляду. Завдяки комплексному вивченню споріднених дисциплін, учні набувають здатності бачити міжпредметні зв'язки та розуміти взаємодію різних природних процесів і явищ [7]. В. Сидоренко розглядає інтеграцію як «цілеспрямоване об'єднання, синтез визначених навчальних предметів у самостійну систему цільового призначення, спрямовану на забезпечення цілісності знань і вмінь» [8].

Ми поділяємо точку зору І. Бега, що інтеграція «...важлива умова сучасної науки та розвитку цивілізації в цілому, а втілення інтеграції як

дидактичного принципу в навчальних предметах полягає у їх об'єднанні і трактування єдиним цілим» [9, с. 70]. Таким чином, аналіз вітчизняних наукових праць свідчить про те, що поняття «інтеграція» в педагогіці часто використовується як синонім термінів «цілісність» та «взаємодія». Це свідчить про тісний взаємозв'язок між цими поняттями та їхню важливу роль у забезпеченні ефективного навчання.

Одним із пріоритетних завдань Державної національної програми «Освіта» є забезпечення цілісного підходу до освіти. Це передбачає не лише відбір і структурування навчального матеріалу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, але й пошук нових форм організації навчального процесу, зокрема, через розробку інтегрованих курсів [10].

Відповідно до Концепції «Нова українська школа» «інтеграція – не механічне об'єднання окремих питань із різних навчальних предметів, а як їх органічне взаємопроникнення» [11]. Компетентнісний підхід, який лежить в основі сучасної освіти, передбачає не просто накопичення фактів, а формування в учнів здатності інтегрувати знання з різних предметних галузей для розв'язання складних життєвих завдань. Саме інтеграція навчального матеріалу є тим механізмом, який забезпечує розвиток ключових компетентностей.

«Державний стандарт базової середньої освіти» ініціює принципово новий підхід до структурування навчального процесу, відходячи від традиційного предметного поділу і переходячи до освітніх галузей. Цей документ декларує необхідність інтеграції навчального матеріалу та передбачає високий ступінь гнучкості в організації освітнього процесу, що відкриває нові перспективи для розвитку освіти [12].

Систематизація наукових поглядів С. Гончаренка, І. Козловської, О. Митрясової та Г. Шатковської на інтегративні процеси в освіті дала змогу сформулювати наступний висновок:

– інтегративні процеси в освіті набувають все більшого поширення, стаючи рушійною силою підвищення ефективності навчання як учнів, так і студентів;

– інтеграція в освіті являє собою комплексний процес, що охоплює як змістовий, так і процесуальний компоненти навчання.;

– інтеграція, проявляючись у різних формах, стимулює у студентів розвиток системного мислення, сприяючи сприйняттю явищ у їх взаємозв'язку та взаємозалежності;

– інтеграція в освіті являє собою педагогічну технологію, засновану на принципі синтезу різнорідних знань навколо певних інтегровувальних ядер, що сприяє формуванню в учнів цілісної картини світу;

– інтегративний підхід відрізняється від традиційного міжпредметного тим, що він не обмежується межами окремих дисциплін, а будується на принципі встановлення природних зв'язків між різноманітними явищами, що визначає структуру навчальних програм [13];

– реалізація інтегративного підходу у навчанні природничо-математичних дисциплін ґрунтується на таких принципах: принцип системного конструювання навчальних програм, що передбачає встановлення міжпредметних зв'язків як органічної складової навчального процесу; принцип єдності внутрішніх і зовнішніх зв'язків у навчальному матеріалі, що відображає діалектичну єдність теоретичних знань та практичних умінь; принцип динамічної координації навчальних процесів, що забезпечує послідовний розвиток пізнавальних компетентностей учнів та студентів на різних етапах навчання;

– інтегроване навчання є динамічним процесом, що включає три основні аспекти: змістова складова визначає, що саме інтегрується в навчальному процесі; процесуальна складова визначає як, за допомогою яких механізмів здійснюється інтеграція; прогностична складова дозволяє передбачити результати інтеграції та визначити напрямки подальшого розвитку навчального процесу [14];

– інтегроване навчання є комплексним педагогічним процесом, що виконує три взаємопов'язані функції: методологічна функція визначає способи організації навчальної діяльності та забезпечує розвиток пізнавальних процесів;

формувальна функція спрямована на формування системи знань, умінь та навичок; системоутворювальна функція забезпечує інтеграцію знань з різних предметних галузей та формування цілісного світогляду [14];

- процес інтеграції в навчанні відбувається на різних рівнях: від синтезу знань в межах однієї дисципліни до встановлення зв'язків між різними науковими галузями, кульмінацією якого є методологічний синтез;

- міждисциплінарна навчальна проблема є фундаментальною одиницею інтегрованого навчання, навколо якої конструюється навчальний процес. Інтегровані пізнавальні завдання, що включають комплексні питання, вправи та творчі проекти, слугують інструментарієм для її розв'язання [14].

Аналіз зарубіжних досліджень демонструє різноманітність підходів до розуміння інтеграції в освіті, проте всі вони зводяться до ідеї об'єднання та встановлення зв'язків між різними компонентами навчального процесу:

- «поєднання навичок та знань з різних джерел та досвіду; застосування навичок та практик у різних умовах; використання різноманітних і навіть суперечливих точок зору; розуміння проблем та позицій у контексті ... встановлення зв'язків у межах одного з основних напрямів, між галузями, між навчальною програмою, між академічними знаннями та практикою» (M. Huber, P. Hutchings та R. Gale) [15];

- «процес встановлення зв'язків між поняттями та досвідом, щоб інформація та навички могли бути застосовані до нових та складних питань чи проблем» (S. Delaney) [16].

- «...координація різних навчальних заходів для забезпечення гармонійного функціонування освітнього процесу для більш ефективного розвитку робочої сили» (J. Guilbert) [17].

Вальдорфські школи в Німеччині є яскравим прикладом успішної реалізації інтегративного підходу в освіті, оскільки вони фокусуються на гармонійному розвитку особистості дитини через інтеграцію її сприйняття, почуттів, мислення та діяльності [1]. Значним чинником інтеграції в вальдорфських школах є принцип класно-учительської системи, де один

педагог супроводжує клас протягом тривалого періоду, забезпечуючи послідовність та цілісність освітнього процесу. Міждисциплінарна інтеграція природничо-наукових та художньо-естетичних дисциплін є характерною особливістю вальдорфської педагогіки, що сприяє розвитку у учнів системного мислення та творчих здібностей. Процес інтеграції охоплює й інші напрями функціонування вальдорфської школи: «На уроках людинознавства людина розглядається в єдності з усіма сферами природи: зі сферою мінералогії, рослинним і тваринним світом... У вальдорфській школі праця є важливим виховним засобом, завдяки цьому тут істотно полегшується інтеграція загальноосвітньої і професійної підготовки» [1, с. 45]. Школа Гібернія реалізує інноваційну модель освіти, засновану на принципі інтеграції професійної підготовки та загальноосвітніх дисциплін, що забезпечує учнів комплексом знань та умінь, необхідних для успішної адаптації в сучасному світі. Навчальні програми школи Гібернія побудовані на принципі інтеграції, що передбачає взаємозв'язок між теоретичним знанням, практичними навичками та художньо-естетичним досвідом [1].

Американська освітня система демонструє значні досягнення у впровадженні інтегрованих навчальних курсів, особливо в галузі природничих наук. Широко поширена практика викладання єдиного курсу природознавства протягом багатьох років навчання сприяє формуванню цілісного світогляду учнів та розвитку їхніх дослідницьких компетентностей. Інтегрований курс природничих наук в американських школах орієнтований на розвиток учнів як дослідників, надаючи їм можливість самостійно планувати експерименти, збирати та аналізувати дані, а також формулювати наукові гіпотези. Паралельно з інтегрованими курсами у навчальних закладах США поширені й елективні дисципліни, що дозволяють учням поглиблювати знання в обраних галузях. Зокрема, курс «Кухонна фізика» є яскравим прикладом інноваційного підходу до викладання природничих наук, оскільки він інтегрує фундаментальні фізичні принципи з повсякденним досвідом учнів [1]. Американський курс «Хімія в суспільстві» є яскравим прикладом

інтеграційного підходу в освіті, що поєднує фундаментальні хімічні знання з актуальними соціально-екологічними проблемами сучасності. Концепція «Наука – Технологія – Суспільство» знаходить своє втілення в курсі «Хімія в суспільстві», демонструючи, як хімічні знання можуть бути застосовані для вирішення реальних проблем суспільства та сприяння його сталого розвитку. Курс охоплює актуальні проблеми, що стосуються як локальних спільнот, так і глобального співтовариства, від питань забезпечення населення необхідними речовинами до вирішення проблем утилізації відходів. Ця концепція лежить в основі створення інтегрованих навчальних програм, які сприяють формуванню у учнів цілісного світогляду та розвитку їхніх компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі. Запровадження таких предметів, як «Екологічна освіта» та «Освіта з охорони здоров'я», дозволяє учням застосовувати знання з різних галузей для вирішення актуальних проблем суспільства.

Французька освіта успішно впроваджує інтегрований підхід до навчання, особливо в галузі природничих наук і технологій. Дисципліна «Природничі науки і технологія» об'єднує елементи фізики, хімії, біології, геології та астрономії, забезпечуючи учням цілісне уявлення про природні явища та їх взаємозв'язки. Учні набувають знань про історію науки і техніки, а також досліджують соціальні та етичні аспекти [1].

Японська система освіти демонструє ефективність інтегрованого підходу до викладання на початкових етапах навчання. Замість традиційного розділення на окремі дисципліни, впровадження інтегрованих курсів, таких як природознавство та суспільствознавство, сприяє формуванню у учнів цілісного світогляду та розвитку їхніх пізнавальних здібностей. Такий підхід дозволяє учням бачити зв'язки між різними явищами та процесами, стимулює їхню допитливість і готує до подальшого вивчення більш спеціалізованих дисциплін. Спеціалізоване вивчення окремих дисциплін є характерною рисою старшої школи і спрямоване на формування у учнів глибоких знань та навичок у конкретній галузі [1].

Італійська освіта використовує узагальнюючі теми як ефективний інструмент для інтеграції знань з різних природничих дисциплін. Такі теми, як «Матерія та фізико-хімічні явища», «Земля в Сонячній системі», «Структура, функції та еволюція живої природи» та «Людина і навколишнє середовище», дозволяють учням бачити взаємозв'язки між різними природними процесами, сприяють розвитку системного мислення та формуванню цілісного уявлення про світ.

Аналіз сучасних педагогічних практик як в Україні, так і за кордоном дозволяє виявити ряд загальних тенденцій у розвитку інтеграційних процесів, а саме:

- систематична розробка та вдосконалення інтегрованих навчальних програм різного рівня складності;
- інноваційні навчальні програми, що інтегрують природничі та соціальні науки на основі реальних життєвих проблем;
- формування інтеграції (внутрішньо- та міждисциплінарної) змісту та методів навчання.

Таким чином, сучасна педагогіка демонструє стійку тенденцію до інтеграції, що проявляється у всеохоплюючому характері, динамічному розвитку та різноманітності форм, сприяючи формуванню цілісного світогляду учнів та підвищенню ефективності навчального процесу.

1.2 Інтегрований урок: поняття та класифікація

Більшість сучасних дослідників вважають, що інтегрований урок є формою навчального заняття, в якому інформація з різних навчальних дисциплін об'єднується навколо єдиної теми, із застосуванням загальних закономірностей, фундаментальних законів, ідей та теорій, представлених у різних науках і відповідних їм предметах [18-20].

М. Коваленко зазначає, що «мета уроків, побудованих на інтегрованому змісті, – створити передумови для різнобічного розгляду повного об'єкта,

поняття, явища, формування системного мислення, збудження уяви, позитивно емоційного ставлення до пізнання» [21].

С. Овчаров підкреслює, що в структурі інтегрованого уроку чітко простежується взаємодія між провідною та допоміжними дисциплінами. Провідна дисципліна виступає своєрідним ядром, навколо якого консолідується знання з інших предметів, що сприяє формуванню цілісного уявлення про навчальний матеріал [18].

С. Рижкова акцентує увагу на тому, що методологічною основою інтегрованого підходу є системний аналіз навколишньої дійсності. Формування цілісного уявлення про світ та встановлення внутрішньопредметних зв'язків сприяють розвитку в учнів системного мислення. Інтегрований урок розглядається як універсальна форма організації навчального процесу, що передбачає синтез знань з різних предметних областей. Незалежно від структури, урок можна віднести до інтегрованого, якщо в його проведенні використовуються міжпредметні зв'язки. Форми реалізації таких уроків надзвичайно різноманітні та можуть передбачати семінари, конференції, моделювання реальних ситуацій та інші інтерактивні методи [22].

Аналізуючи структуру інтегрованих уроків, С. Овчаров виокремлює їхню високу організованість, що виявляється в чіткій логіці подачі матеріалу, його компактній та інформативно насиченій формі. Автор підкреслює, що саме така структура дозволяє ефективно вирішувати інтеграційні завдання, зокрема, узагальнювати знання з різних предметних областей на рівні окремих уроків [18].

Дослідники диференціюють два види інтеграції:

- горизонтальна – спрямована на об'єднання знань з різних предметних областей;
- вертикальна – на забезпечення логічної послідовності вивчення матеріалу в межах однієї дисципліни на різних етапах навчання.

Відповідно до цього розрізняють такі рівні інтеграції:

- тематичний – інтеграція знань з двох-трьох навчальних дисциплін навколо єдиної теми;
- проблемний – розв’язання комплексної проблеми шляхом інтеграції знань з різних навчальних дисциплін;
- концептуальний – передбачає залучення знань і методів різних навчальних дисциплін, дозволяє сформуванню в учнів цілісного уявлення про досліджуваний об’єкт;
- теоретичний – синтез філософських концепцій, що передбачає виявлення спільних елементів та взаємозв’язків між різними теоріями;
- діалектичний рівень – використання понять і принципів, а також синтез конкуруючих теорій дозволяє подолати їх обмеження та створити більш всебічну картину досліджуваного об’єкта [18].

Варто зазначити, що існують різні рівні інтеграції навчальних дисциплін. Зокрема, ми детально розглянемо класифікацію, що відображає глибину міжпредметних зв’язків:

а) Багатодисциплінарна інтеграція.

Вона орієнтована на тематичну інтеграцію навчальних дисциплін, що передбачає конструювання освітніх траєкторій навколо певної центральної ідеї. Рівень інтеграції та глибина залучення різних предметних областей можуть варіюватися, проте програма, як правило, охоплює увесь заклад освіти. Схему багатодисциплінарної інтеграції зображено на рисунку 1.1.

Програма передбачає організацію проектної діяльності, в якій беруть участь усі члени шкільної спільноти. Для успішної реалізації проектів необхідна чітка координація дій між різними проектними групами, що вимагає значних організаційних зусиль. Регулярні зустрічі представників кожної групи (або всієї групи) для розробки планів виконання завдань є невід’ємною частиною такого масштабного проекту. Систематичний підхід до планування гарантує ефективність роботи та досягнення поставлених цілей.

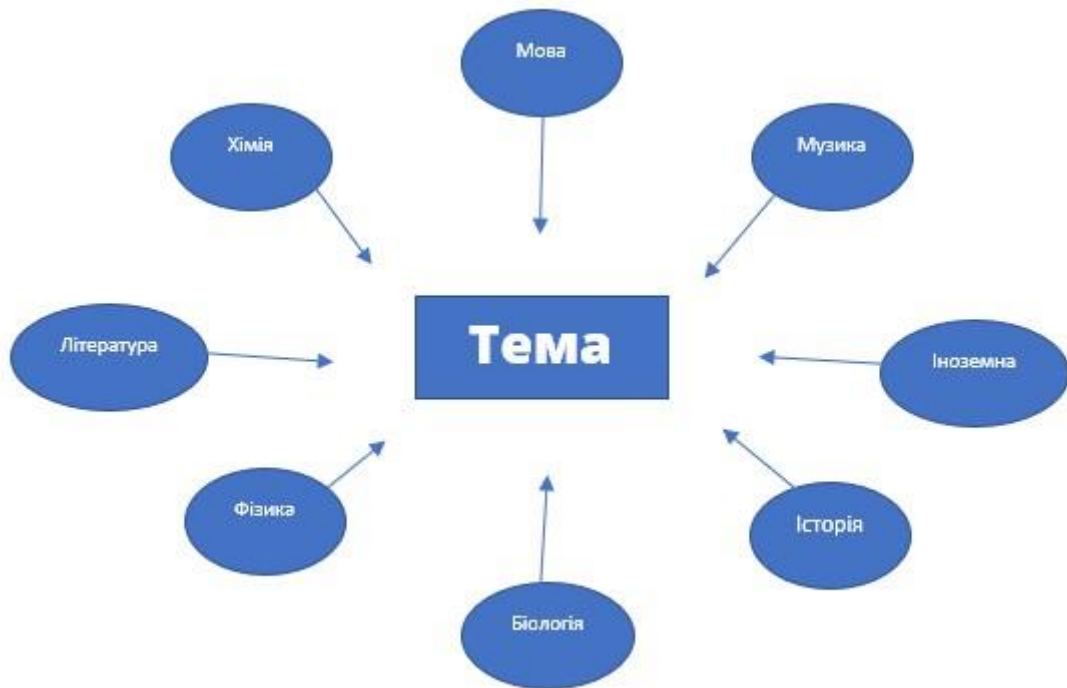

Рисунок 1.1 – Схема багатодисциплінарної інтеграції [23]

Така масштабна групова діяльність матиме свої результати:

- колективна мобілізація ресурсів для виконання спільних завдань;
- глибоке занурення в предмет дослідження;
- створення єдиного освітнього поля шляхом активізації міжкласної взаємодії;
- застосування інноваційних технологій у дослідженнях та розробка ефективних методів презентації результатів;
- ґрунтовне і всебічне осмислення учнями змісту теми;
- необхідність постійного оновлення навчального контенту відповідно до сучасних соціокультурних викликів.

Можливим варіантом є проведення спільної роботи з учителями, які працюють з одним класом. Рекомендується зосередитися на реалізації одного великого проекту замість кількох невеликих.

Основні аспекти реалізації багатодисциплінарної інтеграції передбачають вимоги щодо [23]:

– «організації: типові навчальні предмети згруповані навколо вивчення теми;

- ролі учителя: фасилітатор, спеціаліст;
- сфери: типова навчальна програма;
- ступеню інтеграції: помірний;
- оцінювання: за нормами кожного з предметів» [23].

б) Міждисциплінарна інтеграція.

Модульна організація навчального процесу, що базується на інтеграції споріднених дисциплін, передбачає активну участь педагога як фасилітатора та дослідника, а також залучення учнів до спільного конструювання знань. Схему міждисциплінарної інтеграції зображено на рисунку 1.2.

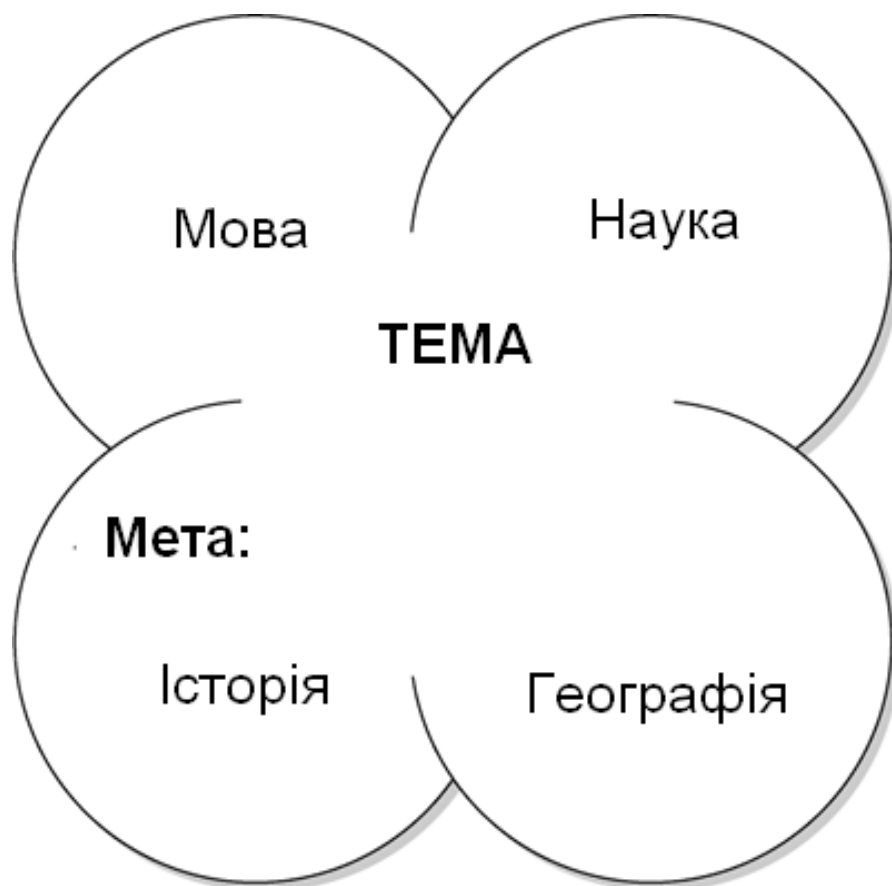

Рисунок 1.2 – Схема міждисциплінарної інтеграції [23]

Інноваційний підхід до навчання природничих наук, реалізований у школі Маямі, демонструє ефективність інтеграції теоретичних знань та практичної діяльності. Професор університету Маямі Охай Лі співпрацює з молодшими школярами, створюючи мініатюрні метеорологічні станції для вимірювання вітру та дощу. Завдяки цьому учні засвоюють основні закони природи і вивчають елементарні фізичні явища, такі як випаровування, конденсація та теплова енергія. Результати таких занять демонструють значне зростання рівня знань учнів і покращення їх навичок логічного мислення. Ураховуючи мультикультурний склад класів, цей підхід сприяє також розвитку комунікативних навичок і вдосконаленню рівня англійської мови серед учнів, для яких вона не є рідною. Досліджуючи випаровування чи вітрові явища, школярі зосереджуються не тільки на спостереженні природних явищ, а й на пошуку логічного пояснення їх сутності.

Реалізація багатодисциплінарної інтеграції передбачає вимоги щодо [23]:

- «організації: міждисциплінарні зв'язки з розвитком ключових навичок;
- ролі вчителя: фасилітатор, спеціаліст, натхненник;
- сфери: типова навчальна програма з елементами міждисциплінарних зв'язків;
- ступеню інтеграції: середній, інтенсивний;
- оцінювання: окремо сформована система, що базується на принципах оцінювання в межах окремої дисципліни».

в) Трансдисциплінарна інтеграція.

Педагогічна модель, що передбачає інтеграцію навчального процесу з реальним життям шляхом моделювання життєвих ситуацій та розробки проектів, спрямованих на вирішення місцевих проблем. Участь у проекті дозволяє учням закріпити теоретичні знання на практиці, розвиваючи при цьому такі життєві навички, як планування, організація, вирішення проблем та командна робота.

Ефективним інструментом для реалізації трансдисциплінарного підходу є проектна методика, відома також як STEM-навчання, яка передбачає дослідницьку діяльність учнів, пов'язану з їхніми інтересами та навчальними планами

Проект з облаштування класу може стати початком масштабної трансформації навчального закладу, сприяючи створенню сучасного та комфортного освітнього середовища. Починаючи з малого – облаштування класу, – учні можуть поступово розширювати сферу своєї діяльності, беручи участь у проектах шкільного або навіть міського масштабу.

Схему трансдисциплінарної інтеграції зображено на рисунку 1.3.

Реалізація трансдисциплінарної інтеграції передбачає вимоги щодо [23]:

- «організації: використання навчальних дисциплін, реального контексту та проблемних запитань;
- ролі учителя: спеціаліст, співавтор ідеї та партнер у реалізації;
- сфери: реальне життя, проблемні питання;
- ступінь інтеграції: змінний, залежно від теми;
- оцінювання: окремо сформована система».

Рисунок 1.3 – Схеми трансдисциплінарної інтеграції [23]

Беручи до уваги досвід попередніх педагогічних досліджень, М. Коваленко класифікує інтегровані уроки за такими ознаками:

- за дидактичною метою:
  - а) інтегровані уроки засвоєння нових знань;
  - б) інтегровані уроки формування практичних умінь і навичок;
  - в) інтегровані уроки узагальнення і систематизації знань;
  - г) інтегровані контрольні уроки;
- за етапами навчальної діяльності:
  - а) вступні інтегровані уроки;
  - б) інтегровані уроки первинного ознайомлення з матеріалом;
  - в) інтегровані уроки формування понять, вивчення законів і правил;
  - г) інтегровані уроки застосування знань на практиці;
  - д) інтегровані уроки формування практичних умінь і навичок;
  - е) інтегровані уроки повторення і узагальнення матеріалу [21].

Створення ефективної моделі уроку вимагає від учителя глибокого розуміння навчального матеріалу, індивідуальних особливостей учнів та контексту навчання. Системний підхід до планування уроку передбачає комплексне врахування таких факторів, як тема, зміст, методи, засоби навчання та рівень підготовленості учнів. Тільки за умови комплексного врахування всіх цих факторів можна забезпечити високу якість навчального процесу.

Незалежно від тематики та змісту інтегрованого уроку, його структура зазвичай включає такі етапи, як актуалізація опорних знань, презентація нового матеріалу, його закріплення та узагальнення, повідомлення домашнього завдання, закріплення уроку що забезпечує логічний перехід від одного етапу до іншого та сприяє ефективному досягненню поставлених навчальних цілей.

Вступні інтегровані уроки включають такі компоненти, як оголошення теми, визначення навчальних цілей, мотивацію навчальної діяльності та актуалізацію опорних знань, сприймання й усвідомлення школярами практичного матеріалу.

За допомогою інтегрованих уроків первинного ознайомлення учні оволодівають навичками аналізу та синтезу інформації, встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки між різними елементами навчального матеріалу.

Інтегровані уроки формування понять передбачають опанування нового матеріалу, формулювання законів, принципів та правил, що забезпечує осмислення вивченого матеріалу та розуміння основних понять.

Інтегровані уроки формування практичних умінь і навичок передбачають використання широкого спектру навчальних завдань, що включають вступні мотиваційні та пізнавальні вправи, пробні завдання, тренувальні вправи та творчі проекти, що забезпечує різнобічний розвиток учнів.

Інтегровані уроки, орієнтовані на застосування знань на практиці, сприяють розвитку в учнів пізнавальних умінь, таких як планування, самоконтроль, самооцінка та рефлексія, що дозволяє їм усвідомлювати власні навчальні досягнення та ефективно керувати процесом навчання.

На інтегрованих уроках повторення і узагальнення матеріалу значна частина часу приділяється відтворенню й узагальненню вивченого, закріпленню та систематизації знань учнів [24].

1.3 Переваги та недоліки інтегрованого уроку

Інтегровані уроки вирізняються своїм потенціалом забезпечити цілісний і комплексний підхід до навчання, що сприяє розвитку в учнів широкого спектру компетентностей, необхідних для успішної адаптації в сучасному світі.

Аналізуючи інтегровані уроки, С. Рижкова вказує на такі їх переваги:

- допомагають учням бачити зв'язки між різними предметами та формують у них здатність до комплексного підходу в аналізі інформації;
- роблять навчання більш цікавим та захопливим для учнів, що підвищує їхню мотивацію;

- включають реальні життєві ситуації, що дозволяє учням бачити, як знання застосовуються на практиці, і розвиває у них навички вирішення проблем;
- дозволяють учням краще зрозуміти складні теми, розглядаючи їх із різних точок зору;
- сприяють розвитку навичок співпраці, комунікації та командної роботи, оскільки часто передбачають роботу в групі;
- допомагають зменшити втому та стрес від рутинних занять за рахунок різноманітності у методах і формах роботи;
- краще відображають реальність, де знання з різних сфер переплітаються, що допомагає учням підготуватися до майбутніх викликів у житті та професійній діяльності;
- сприяють розвитку у учнів навичок критичного мислення, аналізу та синтезу інформації;
- сприяють кращій координації між різними навчальними предметами, що допомагає уникнути дублювання матеріалу та покращує ефективність навчального процесу.
- сприяють розвитку творчих здібностей учнів, оскільки часто вимагають творчого підходу до вирішення завдань [22].

Хоча інтегровані уроки мають багато переваг, вони також мають свої недоліки, які варто враховувати при плануванні та проведенні таких занять. Ось деякі з них:

- складання плану інтегрованого уроку вимагає більше часу і зусиль, ніж традиційного уроку: необхідно ретельно продумати тему, підібрати відповідний матеріал з різних предметів, розробити цікаві завдання та діяльність для учнів;
- якщо матеріалу для інтеграції підібрано занадто багато, учні можуть відчувати інформаційне перевантаження – це може призвести до зниження засвоєння знань і втрати інтересу до уроку;

- для проведення деяких інтегрованих уроків можуть знадобитися спеціальні матеріали, обладнання або програмне забезпечення, що не завжди є доступним у школі;
- оцінювання знань учнів після інтегрованого уроку може бути більш складним, оскільки воно має враховувати досягнення учнів з різних предметів;
- через необхідність охопити матеріал з різних предметів, може бути недостатньо часу для детального розгляду кожної теми;
- якщо інтегрований урок проводять кілька вчителів, можуть виникати труднощі у координації їхніх дій;
- не всі учні можуть бути зацікавлені в усіх предметах, що інтегруються, що може призвести до зниження їхньої мотивації.

Врахування цих недоліків допомагає зменшити ризики і зробити інтегровані уроки більш ефективними.

Таким чином, інтеграція як методологічний концепт є перспективним напрямом розвитку сучасної освіти, оскільки вона забезпечує більш глибоке засвоєння навчального матеріалу, розвиває творчий потенціал учнів та педагогів, а також сприяє формуванню в учнів ключових компетентностей, необхідних для життя в динамічному суспільстві. Інтегрований підхід надає педагогам значну свободу у виборі змісту, форм і методів навчання, що дозволяє їм створювати індивідуалізовані навчальні середовища, які відповідають потребам і особливостям кожного учня.

2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ НА УРОКАХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У 9 КЛАСІ

2.1 Вікові особливості психосоціального розвитку учнів 9 класу

Учні 9 класу, зазвичай віком від 14 років до 15 років, перебувають на етапі середнього підліткового віку, який характеризується значними психосоціальними та віковими особливостями. Цей період є важливим етапом розвитку особистості, що впливає на навчальну діяльність, соціальні відносини та формування самоідентичності. Підлітковий вік – це багатогранний і динамічний період розвитку особистості, який характеризується інтенсивними фізичними, психологічними та соціальними змінами. Це час пошуку власної ідентичності, становлення системи цінностей, розвитку самостійності та соціальних навичок. Емоційна бурхливість, інтерес до всього нового, прагнення до самоствердження та пошук свого місця в житті роблять цей період особливо важливим для формування особистості.

Аналізуючи вікові особливості психоемоційного стану підлітків О. Щербакова зауважує, що «...це одна з найкритичніших та найунікальніших стадій життя, що сповнена новими враженнями, цікавими й особистісно забарвленими подіями, хвилюваннями, бурхливими емоціями, ентузіазмом» [25].

Пубертатний період характеризується інтенсивними фізіологічними трансформаціями: незважаючи на індивідуальні темпи розвитку, всі підлітки зіштовхуються з необхідністю адаптації до змін, що відбуваються в їхньому організмі. На ранніх етапах пубертату фізіологічні зміни можуть сприяти виникненню стресових реакцій. Гормональні зміни, характерні для статевого дозрівання, стимулюють не лише фізичний розвиток, а й виникнення складних психологічних процесів, пов'язаних з формуванням статевої ідентичності та сексуальності: виникає зацікавленість до протилежної статі, романтичні бажання, перша закоханість, статевий потяг тощо [25].

У частини підлітків можуть спостерігатися типові для цього вікового періоду проблеми зі здоров'ям, зокрема дисбаланс маси тіла або дерматологічні порушення. У певних випадках такі особливості можуть призвести до розвитку дисморфофобії – психічного розладу, що характеризується сильною занепокоєністю щодо незначних дефектів зовнішності. Слід зазначити, що даний розлад остаточно проявляється в підлітковому віці і характеризується підвищеним ризиком суїцидальної поведінки разом з іншими психічними порушеннями. У зв'язку із цим, підлітки потребують комплексної психосоціальної підтримки, що включає в себе створення сприятливого мікроклімату в сім'ї та закладі освіти, а також розвиток навичок саморегуляції та позитивної самооцінки [26].

Інтелектуальний розвиток дев'ятикласників досягає рівня, характерного для дорослих, а в окремих аспектах може навіть перевершувати його. Водночас такі когнітивні навички, як здатність до довгострокового планування, комплексного аналізу проблемних ситуацій та усвідомлення себе з перспективами інших осіб, залишаються недостатньо розвиненими.

У порівнянні з восьмикласниками, дев'ятикласники справляють враження більш емоційно врівноважених. Однак турбота про зовнішній вигляд і взаємини з оточенням залишається для них актуальною, хоча ці переживання будуть непомітними для інших.

Однією з головних особливостей підліткового віку є процес соціалізації, який відіграє важливу роль у формуванні особистості підлітка. Соціалізація підлітків відбувається в умовах конфлікту між бажанням індивідуалізуватися та необхідністю адаптуватися до соціальних норм. Цей конфлікт може проявлятися у формі протесту проти авторитету дорослих, відмови від виконання соціальних ролей та критичного ставлення до цінностей старшого покоління [25].

Підлітковий вік часто супроводжується активним пошуком власного місця у світі та формуванням професійних орієнтирів, зокрема вибору між продовженням навчання в загальноосвітній школі чи вступом до коледжу або

професійно-технічного навчального закладу. Цей процес може сприяти підвищенню навчальної мотивації, якщо підліток націлений на амбітні цілі, або, навпаки, зумовити орієнтацію на короткострокові перспективи, якщо підліток не бачить зв'язку між поточним навчанням та майбутньою професією [26].

У спілкуванні з ровесниками підлітки формують власну систему цінностей: стають більш самостійними, починають більше цінувати власну думку та орієнтуються на власні переконання. Однак, під впливом суспільних стереотипів, вони можуть стикатися з труднощами у формуванні здорових романтичних стосунків. Для успішної соціальної адаптації підліткам необхідна підтримка дорослих, яка включає в себе надання інформації про здорові стосунки, а також формування навичок правильної поведінки та здатності відхилення небажаних пропозицій.

Основною проблемою є складність процесу самовизначення та вибору професійного шляху. Важливо не лише передавати учням знання, але й готувати їх до самостійного життя: розвивати навички самоаналізу та прийняття відповідальних рішень щодо власного майбутнього, мотивувати учнів докладати зусилля для реалізації своїх мрій.

Серйозною проблемою підліткового віку є суперечність між потребою стосунків із протилежною статтю та ризиками для фізичного та психологічного здоров'я, пов'язаними з ранньою сексуальною активністю. Необхідно забезпечити підлітків всебічною інформацією про ризики, пов'язані з раннім початком статевого життя, а також навчити їх навичкам безпечної поведінки (зокрема, засобами захисту від ВІЛ та сексуально-трансмисійних хвороб), що дозволить зберегти репродуктивне та психологічне здоров'я [26].

Таким чином, період дорослішання – це складний і багатогранний процес, що характеризується виникненням у підлітків нових психологічних, соціальних та фізіологічних потреб. Сучасні підлітки стикаються з низкою викликів, які вимагають від дорослих (психологів, педагогів та батьків) не лише розуміння, але й активної участі у їхньому вирішенні: створення сприятливого середовища, надання психологічної підтримки та забезпечення доступу до

необхідної інформації є ключовими факторами успішної адаптації молодих людей до вимог сучасного світу.

2.2 Аналіз навчальної програми з основ здоров'я для 9 класу та перспективи використання інтегрованих уроків у змісті предмета

Концепція Нової української школи, відображена у відповідних державних стандартах, робить акцент на формуванні здоров'язберезувальної компетентності як інтегральної складової особистості, що визначає ціннісне ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших. Ця компетентність передбачає не лише теоретичну підготовку учнів у сфері здоров'я, але й формування практичних навичок, необхідних для ведення здорового способу життя та профілактики захворювань [27]. Такий підхід знаходить відображення в низці нормативно-правових актів України, зокрема, у Конституції [28] та Законах «Про освіту» [29] та «Про повну загальну середню освіту» [30].

Державний стандарт базової середньої освіти одним із ціннісних орієнтирів, які забезпечують реалізацію мети базової середньої визначає формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту [12].

Аналіз навчальної програми предмету «Основи здоров'я» у 6-9 класах закладів загальної середньої освіти дозволив виокремити чотири розділи курсу: «Здоров'я і безпека людини», «Фізична складова частина здоров'я», «Психічна та духовна складові частини здоров'я», «Соціальна складова частина здоров'я» [31]. Зазначений документ головною метою курсу «Основи здоров'я» визначає «розвиток самозарадності учнів через особисту та культурну ідентифікацію, активну громадянську позицію, підприємництво, відповідальність за навколишнє середовище, добробут та стабільність у майбутньому, а також

через розуміння критеріїв життя крізь призму фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку» [31].

Нормативне годинне навантаження на вивчення предмета «Основи здоров'я» у 6-9 класах, згідно з чинними Типовими навчальними планами для загальноосвітніх навчальних закладів, становить одну годину на тиждень, що відповідає загальному обсягу в 35 годин на навчальний рік. Резервний фонд навчального часу в обсязі чотирьох годин призначений для вирішення дидактичних завдань, пов'язаних з поглибленням, систематизацією та закріпленням знань учнів, а також для корекції їхніх навчальних досягнень. У межах чинних державних стандартів освіти педагогічні працівники мають певні дидактичні свободи, що дозволяють їм варіювати послідовність і тривалість вивчення окремих тем навчальної програми з метою оптимізації навчального процесу відповідно до специфіки конкретного освітнього закладу та потреб учнів.

Розглянемо календарно-тематичне планування уроків «Основи здоров'я», розроблене на основі навчальної програми для закладів загальної середньої освіти для 9 класу (1 година на тиждень, 35 годин на рік) (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Календарно-тематичне планування предмету «Основи здоров'я» (9 клас)

№	Тема
1	2
I семестр	
Розділ 1. Безпека і здоров'я людини	
Тема 1. Захист життя і здоров'я у воєнний час	
1	Попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів. Види й ознаки вибухонебезпечних предметів. Ідентифікація загроз: міни (протипіхотні, протитранспортні), боєприпаси (що не вибухнули), детонатори/підрильники, саморобні вибухові пристрої, міни – пастки та набої. Ознаки небезпечних територій. Позначення/маркування небезпечної території («Небезпечно міни»). Правила поведінки під час: виявлення вибухонебезпечних предметів, якщо опинилися на замінованій території або стали свідком інциденту на мінному полі

Продовження таблиці 2.1

1	2
2	Види техногенних аварій, які виникли в наслідок воєнних дій. Дії під час хімічної та радіаційної небезпеки. Контакти з озброєними людьми на окупованих територіях. Захист життя і здоров'я у воєнний час. Захист життя під час обстрілів, бомбардувань. Шляхи і правила евакуації. Вибір надійного укриття. Як діяти під завалами
3	Невідкладна домедична допомога. Визначення стану потерпілого. Перша допомога у надзвичайних ситуаціях. Види і наслідки кровотеч. Невідкладна допомога при кровотечах. Серцево-легенева реанімація
4	Алгоритм рятування людей під час пожежі, з-під завалів. Невідкладна медична допомога при опіках, отруєнні чадним газом
5	Психологічна самопомога. Дозрівання мозку та емоції. Емоційні реакції в гострих стресових ситуаціях. Травматичний стрес та ПТСР
6	Керування емоціями. Техніки самопомоги. Дихальна гімнастика. Нервово-м'язова релаксація. Медитація. Автотренінг. Робота з страхами і тривожними думками
7	Збереження і зміцнення фізичної складової здоров'я. Взаємозв'язок складових фізичного здоров'я
8	Узагальнення з теми «Захист життя і здоров'я у воєнний час»
9	Дотримання здорового способу життя. Сучасне уявлення про здоров'я. Взаємозв'язок фізичної, психічної соціальної і духовної складових здоров'я. Чинники, що впливають на показники здоров'я населення. Сфери життя людини
Тема 2. Сучасний комплекс проблем безпеки	
10	Сучасний комплекс проблем безпеки. Безпека як потреба людини. Види, рівні і заходи безпеки.
11	Взаємозв'язок особистої, національної і глобальної безпеки. Концепція національної безпеки України. Сфери національної безпеки.
12	Глобальні загрози, породжені діяльністю людини та їх вплив на здоров'я.
13	Міжнародне екологічне право. Екологічне законодавство України. Поняття інформаційного суспільства та сталого розвитку.
14	Узагальнення з теми «Сучасний комплекс проблем безпеки»
Розділ 2. Фізична складова здоров'я	
15	Оцінка рівня фізичного здоров'я
16	Види рухової активності. Вплив рухової активності на фізичне, психологічне і соціальне благополуччя людини
17	Біологічні ритми і здоров'я. Значення сну у юнацькому віці
18	Складові особистої гігієни. Гігієнічні процедури
19	Принципи здорового харчування. Харчування при різному фізичному навантаженні. Контроль за масою тіла
20	Моніторинг здоров'я. Види моніторингу фізичної складової здоров'я. Показники фізичного здоров'я

Кінець таблиці 2.1

1	2
21	Узагальнення з теми «Фізична складова здоров'я»
Розділ 3. Психічна й духовна складові здоров'я	
22	Самореалізація особистості. Самореалізація у підлітковому та юнацькому віці. Складові самореалізації. Самопізнання і формування особистості
23	Формування самооцінки. Поняття життєвого самовизначення. Критерії для вибору майбутньої професії
24	Емоційне благополуччя. Природа і види емоцій. Поняття емоційної зрілості. Саморегуляція. Методи самоконтролю
25	Уміння вчитися. Умови ефективного навчання. Активне і пасивне навчання. Індивідуальні особливості сприйняття і навчання. Підготовка до ДПА
26	Способи ефективного навчання й підготовки до іспитів. Планування часу
27	Характер і цінності. Самооцінка характеру
28	Самовиховання характеру. Риси характеру. Чинники, від яких залежить характер людини
29	Узагальнення з теми «Психічна й духовна складові здоров'я»
Розділ 4. Соціальна складова здоров'я	
30	Соціальна компетентність. Стосунки і рівні спілкування. Принципи формування міжособистісних стосунків. Стосунки з дорослими і однолітками
31	Цінність родини. Чинники міцної родини. Готовність до сімейного життя
32	Репродуктивне здоров'я молоді. Стан репродуктивного здоров'я молоді в Україні. Негативні наслідки ранніх статевих стосунків. Запобігання захворювань, що передаються статевим шляхом. Засоби контрацепції
33	Школа майбутніх батьків
34	ВІЛ/СНІД: проблема людини і проблема людства. Тестування на ВІЛ-інфекцію, гепатити В, С. Протидія дискримінації ВІЛ-позитивних людей
35	Узагальнення з розділу «Соціальна складова здоров'я»

У дослідженні М. Шеян [32] знаходимо детальний аналіз змістової частини підручників «Основи здоров'я» для 9 класу [33-36]. Авторка акцентує увагу на тому, що «підручники відповідають сучасним концепціям педагогіки, оскільки використовують інтерактивні методи навчання (сторітеллінг, моделювання ситуацій), сприяють розвитку критичного мислення (ілюстрації-завдання, практичні вправи) та забезпечують індивідуалізацію навчання (електронні додатки)». Все це, на думку дослідниці, сприяє формуванню в учнів ключових компетентностей, зокрема, здоров'язбережувальної.

Специфіка викладання предмету «Основи здоров'я» полягає в необхідності інтеграції теоретичних знань з практичною діяльністю. Для більш ефективного засвоєння матеріалу та формування стійких життєвих навичок доцільно використовувати інтегровані уроки, що передбачають інтеграцію знань із різних дисциплін (біологія, хімія, фізика, географія, математика, інформатика тощо), що сприяє цільному сприйняттю питань здоров'я.

Наведемо можливі приклади інтеграції:

- основи здоров'я та біологія: вивчення впливу різних речовин на організм, будови та функцій органів, спадковості;
- основи здоров'я та фізична культура: розробка індивідуальних програм тренувань, аналіз впливу фізичних вправ на здоров'я;
- основи здоров'я та географія: дослідження впливу екологічних факторів на здоров'я, вивчення традиційної медицини різних народів;
- основи здоров'я та мистецтво: створення соціальної реклами, коміксів, відеороликів на тему здоров'я.
- основи здоров'я та математика: обчислення калорійності продуктів, аналіз статистичних даних про здоров'я населення.

Аналіз змісту предмету «Основи здоров'я» для 9 класу дозволив виокремити теми, які, на нашу думку, є перспективними щодо організації інтегрованих уроків при їх вивченні (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Перспективи використання інтегрованих уроків у змісті предмета «Основи здоров'я» (9 клас)

№ з/п	Тема уроку	Предмети, що інтегруються
1	Харчування і здоров'я	Основи здоров'я, біологія, хімія, географія, математика
2	Стрес і здоров'я	Основи здоров'я, біологія, фізична культура, мистецтво
3	Вплив навколишнього середовища на здоров'я	Основи здоров'я, фізична культура, біологія, хімія
4	Захворювання та їх профілактика	Основи здоров'я, біологія, хімія, історія

2.3 Методичні рекомендації щодо розробки та планування інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я

Одним із напрямів методичного удосконалення уроків є їх проведення на основі інтеграції змісту, що охоплює декілька дисциплін і об'єднується навколо єдиної теми. Інтегровані уроки, побудовані на основі цікавого та різноманітного матеріалу, забезпечують емоційне залучення учнів до навчального процесу, підвищують їхню мотивацію та сприяють більш глибокому засвоєнню знань. Такий підхід дозволяє всебічно досліджувати явище чи поняття та досягти цілості знань. дозволяє подолати фрагментарність знань, сформувані в учнів цілісну картину світу та забезпечити більш глибоке розуміння складних явищ і процесів.

Інтегрований урок ґрунтується на принципі синтезу знань з різних предметних галузей, що визначає його структуру та зміст. Інтеграція навчального змісту може бути як повною, так і частковою, що передбачає різні рівні поєднання знань з різних предметів. Реалізація такого типу уроків потребує від учителя високого рівня професійної компетентності та широкого кола знань.

Комплексний підхід, що поєднує теоретичне навчання з практичним застосуванням знань, є результатом успішної інтеграції навчальних дисциплін.

Три основні підходи складають теоретико-методологічну основу сучасних інтеграційних процесів:

- методологічний – застосування різних методів і прийомів для ефективного вирішення поставлених завдань;
- психологічний – врахування індивідуальних особливостей дитини;
- дидактичний – сукупність теоретичних концепцій та практичних методів, які забезпечують ефективність навчання [37].

Мета інтеграції навчального матеріалу полягає в створенні умов для системного осмислення дійсності та розвитку в учнів здатності бачити зв'язки між різними явищами.

Інтегрований урок – це захоплива подорож у світ знань, де межі між предметами розмиваються, а навчання стає цікавим і багатогранним. Однак, підготовка до такого уроку вимагає від вчителя ретельної підготовки та творчого підходу. Підготовка вчителя до інтегрованого уроку є багатогранним процесом, що вимагає врахування таких важливих аспектів: ретельне планування, координацію з іншими вчителями, а також підготовку навчальних матеріалів та ресурсів.

Вчитель, готуючись до уроку, повинен розробити систему навчальних завдань, здатних задовольнити індивідуальні пізнавальні потреби кожного учня та викликати у нього стійкий інтерес до навчального матеріалу [21].

Розглянемо основні етапи підготовки до інтегрованого уроку.

Визначення теми та мети уроку.

Для початку необхідно обрати тему, яка є актуальною для учнів та відповідає їхнім інтересам і потребам. Важливо, щоб тема була пов'язана з реальними життєвими ситуаціями. Крім того, тема повинна відповідати навчальним цілям уроку і сприяти досягненню результатів, передбачених навчальною програмою. Важливо визначити, які знання, вміння та навички повинні засвоїти учні в результаті уроку. Тема повинна дозволяти об'єднати кілька навчальних дисциплін. Важливо, щоб ці дисципліни природно доповнювали одна одну, і їх інтеграція сприяла кращому розумінню теми.

При підготовці такого уроку важливо враховувати рівень підготовки та інтереси учнів. Мета уроку має бути чітко сформульована та відповідати віковим особливостям учнів, тема повинна бути зрозумілою і доступною, але водночас достатньо складною, щоб стимулювати пізнавальний інтерес.

Планування уроку.

Організація інтегрованих уроків вимагає ретельного попереднього планування, оскільки передбачає кореляцію навчальних програм різних дисциплін та врахування психолого-педагогічних особливостей класу. Інтегровані уроки часто організуються за темами узагальнення та систематизації знань, а також вони бути підсумковими [21].

Ефективне проведення інтегрованих уроків вимагає від вчителя не лише високого рівня предметної підготовки, а й глибокого володіння сучасними методиками навчання та виховання. Часто для успішної реалізації інтегрованого уроку необхідна співпраця кількох педагогів, кожен з яких відповідає за певний аспект теми, що вивчається, забезпечуючи таким чином комплексне розкриття навчального матеріалу [21].

Вчителі, які беруть участь в інтегрованому уроці, повинні тісно співпрацювати на етапі підготовки. Вони обговорюють, як будуть інтегрувати свої предмети, узгоджують зміст уроку, розподіляють ролі та визначають послідовність викладу матеріалу. Важливо, щоб вчителі обмінювалися ідеями та досвідом, обговорювали можливі підходи до навчання, методи роботи та способи оцінювання. Це сприяє створенню цілісного та логічного уроку.

Важливим етапом у підготовці уроку є визначення послідовності етапів уроку та розподіл часу на кожен вид роботи. Крім того, необхідно визначити, які саме знання з різних предметів будуть інтегруватися. Також заздалегідь варто визначитися із добром методів навчання (проекти, дослідження, дискусії тощо) та розробити критерії оцінювання знань та умінь учнів.

Урок повинен мати чітку структуру з визначеними етапами: вступ, основна частина, підсумок. Кожен етап має включати інтеграцію знань з різних предметів, що забезпечує цілісність уроку. Важливо правильно розподілити час на кожен етап уроку, враховуючи потреби учнів та складність матеріалу. Необхідно передбачити час на активності, обговорення та рефлексію.

Підготовка навчальних матеріалів.

Підбір матеріалів для інтегрованого уроку – це важливий етап підготовки, який забезпечує ефективне викладання та засвоєння матеріалу. Щоб здійснити його правильно, слід здійснити ретельний підбір джерел та матеріалів. Для забезпечення базових знань учнів педагоги пропонують використовувати рекомендовані підручники, що відповідають програмі, а для глибшого розуміння теми та інтересу учнів – використовувати статті, книги або журнали, що популяризують наукові знання.

Для інтегрованого уроку доцільно використовувати інтерактивні методи навчання, такі як робота в групах, мозковий штурм, рольові ігри, дискусії. Це сприяє активній участі учнів у процесі навчання і полегшує засвоєння матеріалу.

Сучасна спрямованість освіти тісно пов'язана з комп'ютеризацією та інформатизацією. Тому учителі повинні широко використовувати онлайн-платформи, відео, презентації, інтерактивні симуляції, які допоможуть учням краще зрозуміти матеріал. Для візуалізації інформації варто застосовувати наочні матеріали: плакати, діаграми, моделі або макети тощо.

Підбирати матеріали необхідно відповідно до рівня підготовки класу, щоб вони були зрозумілими й не перевантажували учнів. За потреби варто адаптовувати складні тексти або інформацію до рівня учнів, спрощуючи мову чи пояснення.

Важливою умовою підготовки до інтегрованого уроку є дотримання зв'язку між предметами, тобто містити такі матеріали, що логічно пов'язують знання з різних дисциплін. Наприклад, якщо урок інтегрує біологію та фізику, можна використовувати матеріали, що пояснюють фізичні принципи роботи організму.

План уроку потребує структуризації інформації, в якій кожна частина матеріалу доповнює іншу, забезпечуючи міждисциплінарний зв'язок.

Вибір оптимальних методів і форм організації навчального процесу є ключовим фактором підвищення ефективності інтегрованих уроків з основ здоров'я. Застосування нетрадиційних підходів сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів та розкриттю їхнього індивідуального потенціалу. Інформаційно-цифрові технології можуть стати потужним інструментом для створення динамічного та мотиваційного навчального середовища. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) на інтегрованих уроках з основ здоров'я забезпечує різноманітність та інтерактивність навчання, що сприяє підвищенню інтересу учнів та глибшому розумінню теми.

Розглянемо види ІКТ, застосування яких, на нашу думку, є ефективним під час інтегрованих уроків з основ здоров'я.

1) Мультимедійні презентації (PowerPoint, Prezi, Canva, Google Slides).

За допомогою презентацій можна наочно зобразити будову організму, процеси життєдіяльності, харчові піраміди тощо. Рухомі зображення допомагають зрозуміти динаміку процесів, наприклад, травлення чи кровообігу. Презентації дозволяють учням активно брати участь у процесі навчання, відповідаючи на запитання або виконуючи завдання. Дизайн презентації під час інтегрованих уроків з основ здоров'я відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки він безпосередньо впливає на ефективність навчання та зацікавленість учнів. Фрагмент презентації Prezi зображено на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 – Фрагмент презентації Prezi

Безкоштовна платформа для візуального конструювання Canva (рисунок 2.2) пропонує широкий спектр готових шаблонів, що дозволяють ефективно розробляти презентації на різноманітні теми. Шляхом інтуїтивного вибору високоякісних візуальних елементів, шрифтів та кольорової палітри, користувач отримує можливість створювати естетично привабливі презентації, які сприяють ефективному донесенню інформації [38].

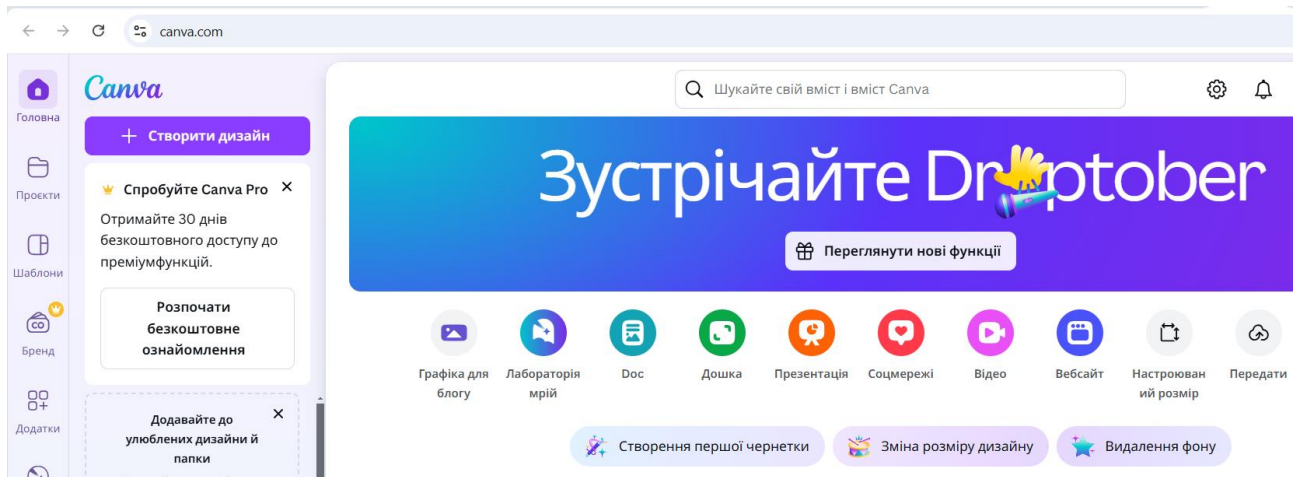

Рисунок 2.2 – Платформа для візуального конструювання Canva [38]

2) Відеоматеріали (YouTube, навчальні відеоплатформи).

Інтеграція цифрових технологій у всі сфери життя сучасної людини зумовила трансформацію способів пізнання та комунікації. Відео, як мультимедійний інструмент, здатний забезпечити глибоке занурення у навчальний матеріал завдяки залученню різних органів чуття. Ефективність використання відео в освітньому процесі підтверджується науковими дослідженнями та практичним досвідом. Відео слугують, по-перше, наочним прикладом – можуть демонструвати різноманітні фізичні вправи, правильну техніку виконання, а також наслідки неправильного способу життя; по-друге, демонстрацією свідчення експертів – відеоінтерв'ю з лікарями, тренерами чи науковцями підвищують авторитетність інформації; по-третє, мотиваційним поштовхом – наприклад, короткі історії про людей, які подолали хвороби або досягли успіхів у спорті, можуть спонукати учнів до здорового способу життя. Фрагмент відео на YouTube зображено на рисунку 2.3.

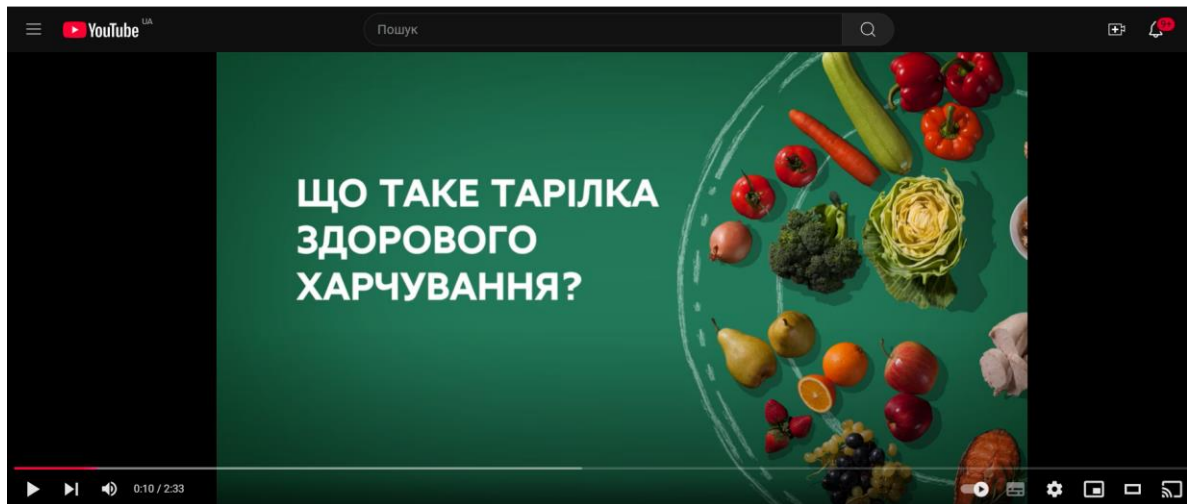

Рисунок 2.3 – Фрагмент відео на YouTube [39]

3) Віртуальні симулятори та тренажери.

Віртуальні симулятори та тренажери створюють інтерактивні середовища, які дозволяють користувачам відпрацьовувати навички в безпечних і контрольованих умовах. Фрагмент роботи симулятора PhET зображено на рисунку 2.4.

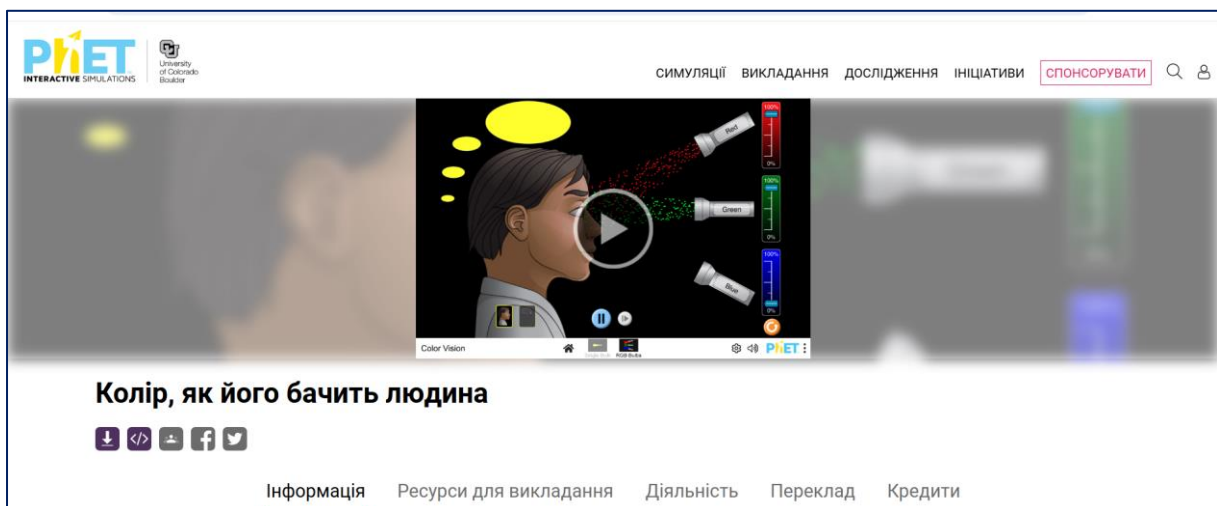

Рисунок 2.4 – Фрагмент роботи симулятора PhET [40]

Симулятори дозволяють учням відпрацювати навички надання першої допомоги, проведення масажу або виконання вправ. Тренажери для

моделювання поведінки під час надзвичайних ситуацій, таких як пожежі чи евакуація. Навчання на симуляторах дозволяє уникнути ризику для здоров'я учнів.

4) Інтерактивні платформи для тестування (Kahoot, Quizalize, Mentimeter).

Сучасні технології значно змінили підходи до навчання. Одним із таких інноваційних інструментів є інтерактивні платформи для тестування, які перетворюють нудний процес перевірки знань на захопливу гру. Серед найбільш популярних платформ можна виділити Kahoot, Quizalize та Mentimeter які дозволяють на уроці забезпечити:

- залучення учнів – ігровий формат робить навчання більш цікавим та запам'ятовується;
- зворотний зв'язок – учителі отримують миттєвий зворотний зв'язок про рівень засвоєння матеріалу учнями;
- індивідуалізацію навчання – можливість адаптації завдань під рівень кожного учня;
- анонімність – учні можуть відповідати на запитання анонімно, що знімає психологічну напругу.

Kahoot – це справжній лідер серед ігрових платформ (рисунок 2.5). Яскравий дизайн, музика та змагальний дух роблять процес навчання захопливим. Однак, можливості створення різноманітних завдань у ньому дещо обмежені.

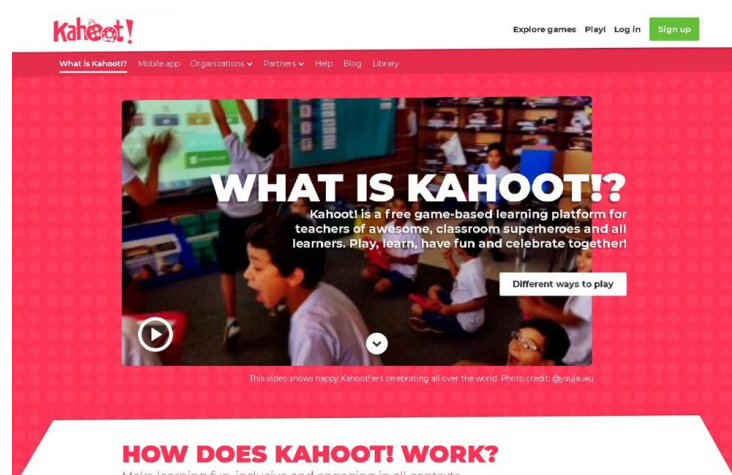

Рисунок 2.5 – Інтерактивна платформа Kahoot [41]

Quizalize – це більш універсальна платформа, яка дозволяє створювати не тільки вікторини, але й домашні завдання, вправи (рисунок 2.6). Крім того, Quizizz надає детальну аналітику результатів, що дозволяє вчителю відстежувати прогрес кожного учня.

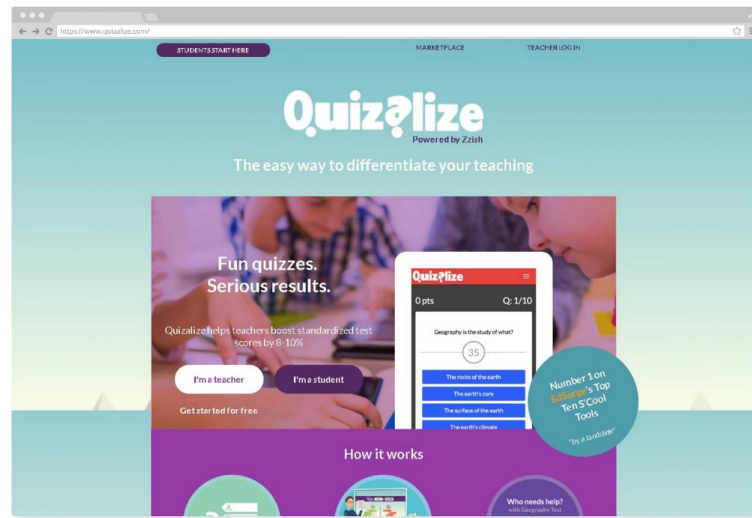

Рисунок 2.6 – Інтерактивна платформа Quizalize [41]

Mentimeter – це платформа, яка фокусується на створенні інтерактивних презентацій та опитувань (рисунок 2.7). Вона ідеально підходить для проведення мозкових штурмів, збору зворотного зв'язку та створення візуалізацій.

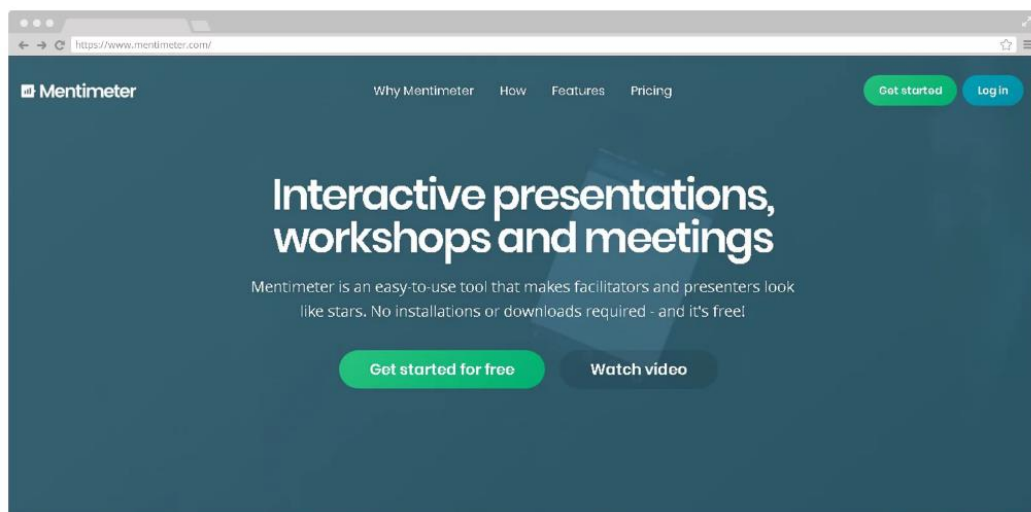

Рисунок 2.7 – Інтерактивна платформа Mentimeter [41]

Використання інтерактивних платформ на уроках основ здоров'я дозволить здійснити тестування знань про правила першої допомоги, основи здорового харчування, провести вікторини на теми впливу шкідливих звичок або профілактики захворювань.

5) VR/AR технології (віртуальна та доповнена реальність).

Технології VR і AR дозволяють учням зануритися в інтерактивне середовище для більш глибокого розуміння складних тем.

Віртуальна реальність (VR) – це технологія, яка створює повністю штучне середовище, в яке користувач занурюється за допомогою спеціальних пристроїв (шлемів, окулярів) (рисунок 2.8). Це дозволяє відчувати себе всередині комп'ютерно створеного світу. Наприклад, використання VR під час інтегрованих уроків дозволяє вивчати анатомію людини у форматі віртуальної подорожі тіла.

Рисунок 2.8 – Технологія віртуальна реальність (VR) [42]

Доповнена реальність (AR) – це технологія, яка додає віртуальні елементи до реального світу (рисунок 2.9). Наприклад, користувачі можуть побачити тривимірну модель меблів у кімнаті за допомогою смартфона. Мобільний додаток AR_Book – це справжній прорив у сфері освіти, який перетворює звичайний смартфон на потужну наукову лабораторію. За допомогою цього додатку, школярі можуть проводити різноманітні експерименти з фізики, хімії,

біології та інших природничих наук прямо вдома або в класі. Завдяки технології доповненої реальності (AR), додаток накладає віртуальні об'єкти та процеси на зображення з камери смартфона. Таким чином, на екрані пристрою можна спостерігати за рухом планет, будовою клітини, хімічними реакціями та багатьма іншими явищами.

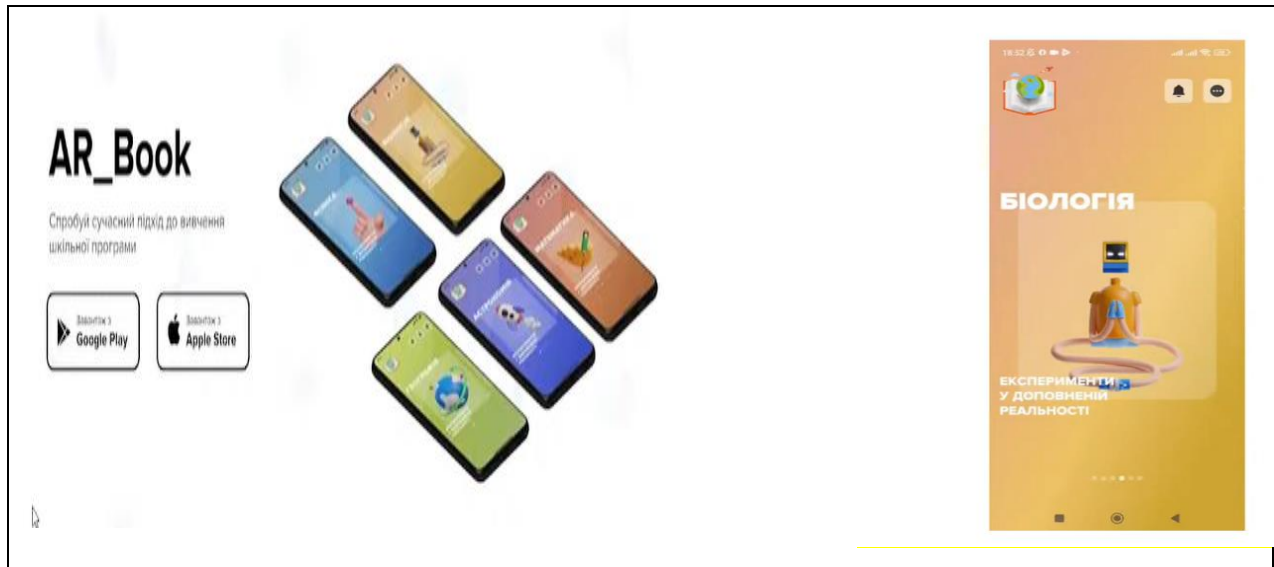

Рисунок 2.9 – Мобільний додаток AR_Book [43]

б) Інтерактивні карти Google Earth.

Google Earth – це не лише інструмент для віртуальних подорожей, але й потужний інструмент для вивчення основ здоров'я (рисунок 2.10).

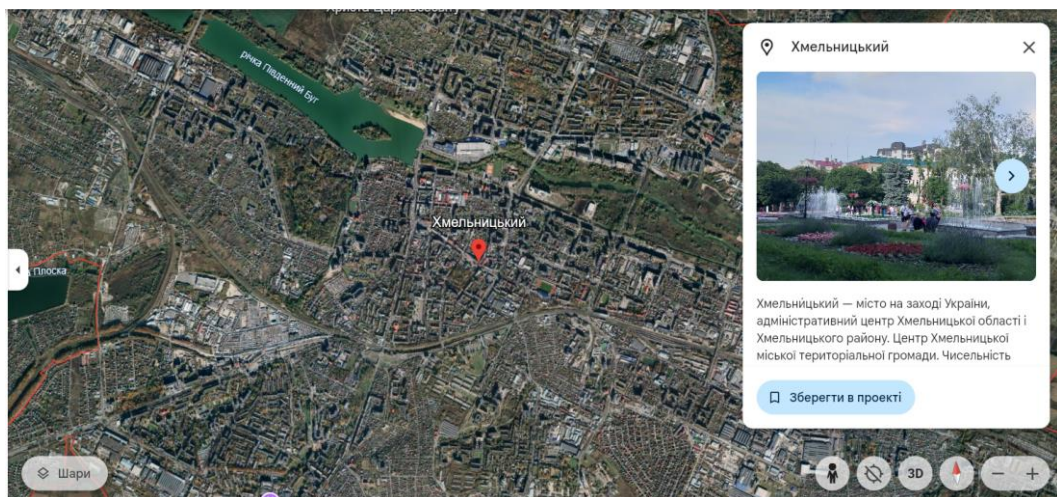

Рисунок 2.10 – Інтерактивні карти Google Earth [44]

Використання Google Earth на уроках основ здоров'я може допомогти учням краще розуміти глобальні проблеми здоров'я, екології, а також навчитися оцінювати ризики для здоров'я в різних середовищах. За допомогою Google Earth можна досліджувати регіони з високим рівнем забруднення повітря, води та здійснювати аналіз впливу факторів забруднення довкілля на здоров'я населення.

7) Онлайн-дошки для співпраці (Padlet, Miro).

Онлайн-дошки стали незамінним інструментом для сучасного навчання та роботи. Вони дозволяють вчителям та учням співпрацювати в режимі реального часу, створювати спільні проекти та ділитися ідеями.

Padlet – візуальна дошка для спільного створення контенту (рисунок 2.11). З її допомогою можливе створення колажів з фотографіями та описами екскурсій; збір думок учнів про певну тему; презентація результатів проектів.

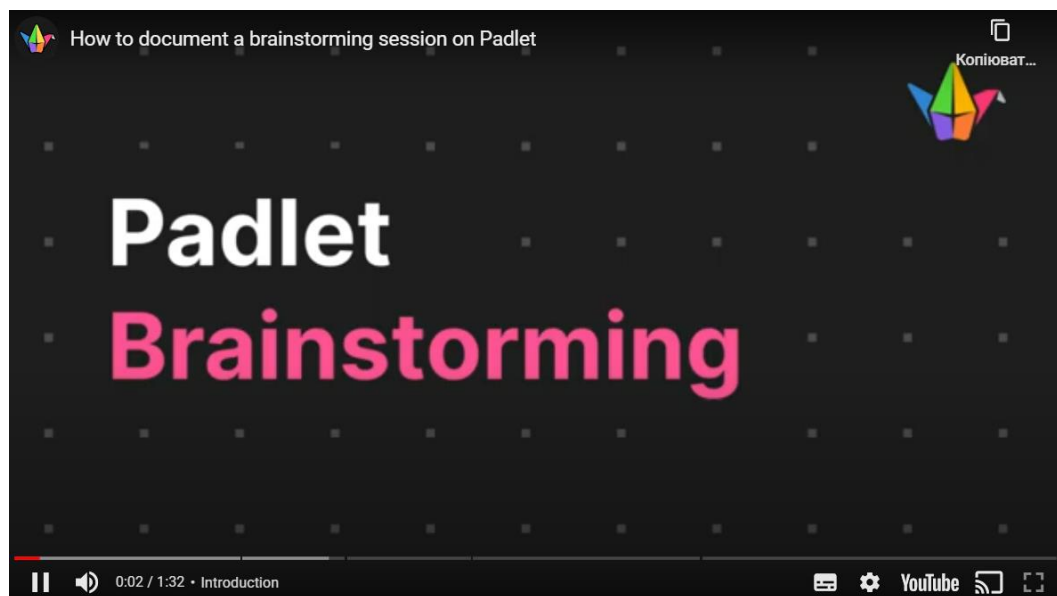

Рисунок 2.11 – Візуальна дошка для спільного створення контенту Padlet [45]

Miro – професійна платформа для візуального співробітництва (рисунок 2.12). Дозволяє здійснювати розробку навчальних планів та проектів,

моделювання процесів та систем, а також створювати інтерактивні карти та графіки.

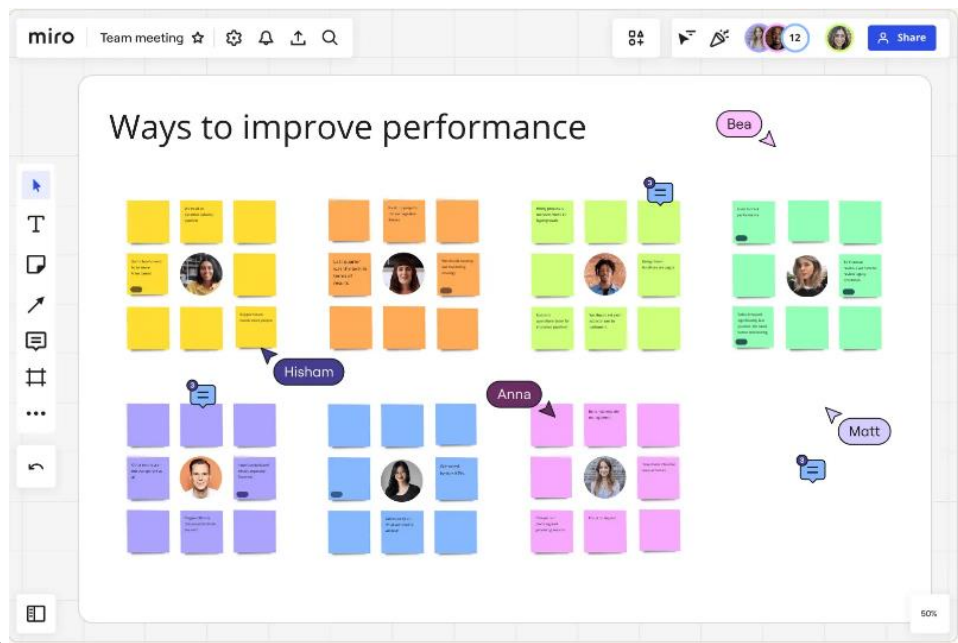

Рисунок 2.12 – Платформа Miro [46]

8) Мобільні додатки для здоров'я (Pacer, MyFitnessPal, Headspace).

Використання мобільних додатків для здоров'я на уроках основ здоров'я може значно підвищити зацікавленість учнів та ефективність навчання. Ці інструменти дозволяють перетворити теоретичні знання про здоровий спосіб життя на практичні навички та звички.

Pacer – це додаток, який перетворює щоденні прогулянки на захопливу гру – відстежує кількість кроків, спалені калорії та пройдену відстань (рисунок 2.13).

Завдяки інтерактивним функціям, таким як змагання з друзями та досягнення медалей, Pacer мотивує учнів до фізичної активності. Використовувати його можна для організації змагань між класами або групами учнів, щоб підвищити їх мотивацію.

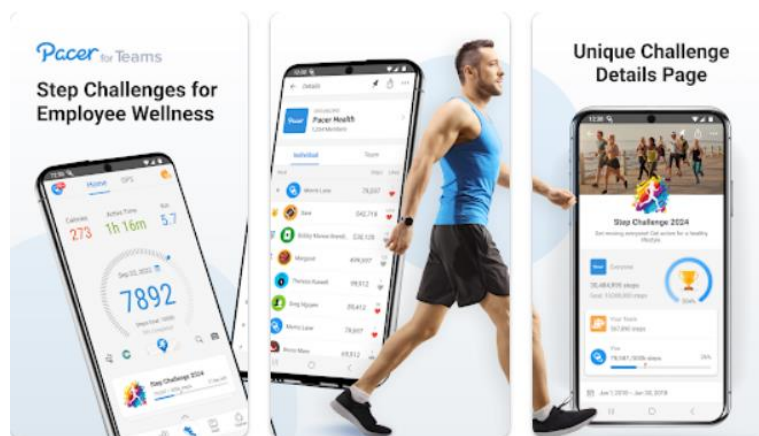

Рисунок 2.13 – Мобільний додаток для здоров'я Pacer [47]

MyFitnessPal – популярний додаток для відстеження харчування (рисунок 2.14). З його допомогою можна:

- навчати учнів вести щоденник харчування, аналізувати свій раціон та робити висновки про його збалансованість;
- показати, як розраховувати добову норму калорій та складати збалансоване меню;
- використовувати базу продуктів для пошуку поживної цінності різних продуктів харчування.

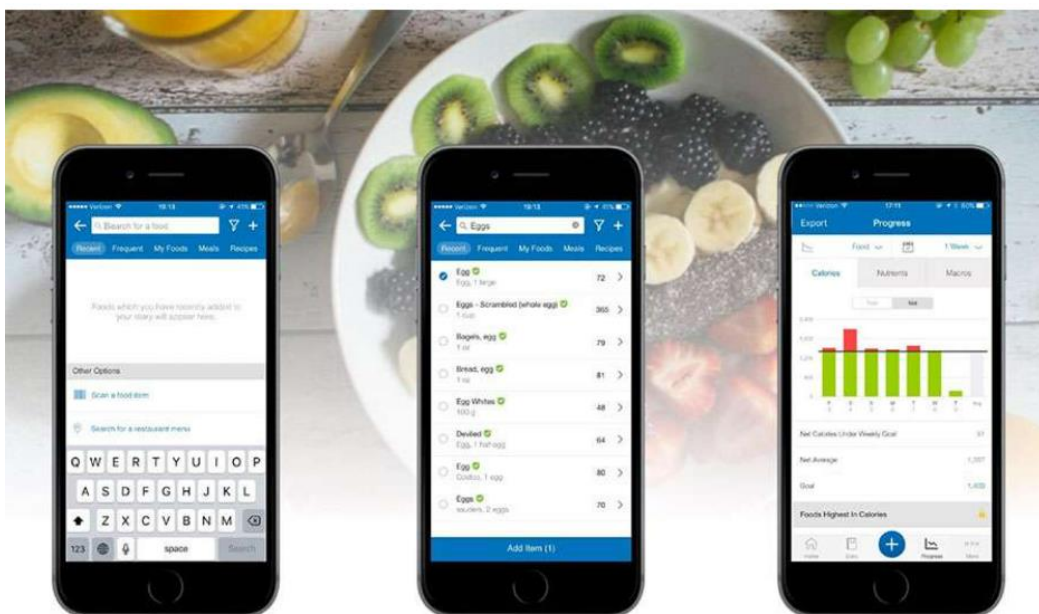

Рисунок 2.14 – Мобільний додаток для здоров'я MyFitnessPal [48]

Smiling mind – це популярний додаток, який дозволяє навчати учнів технікам релаксації та медитації для зменшення стресу та покращення емоційного стану; розвивати у дітей навички концентрації уваги та управління емоціями; допомагати учням формувати здорові звички сну (рисунок 2.15).

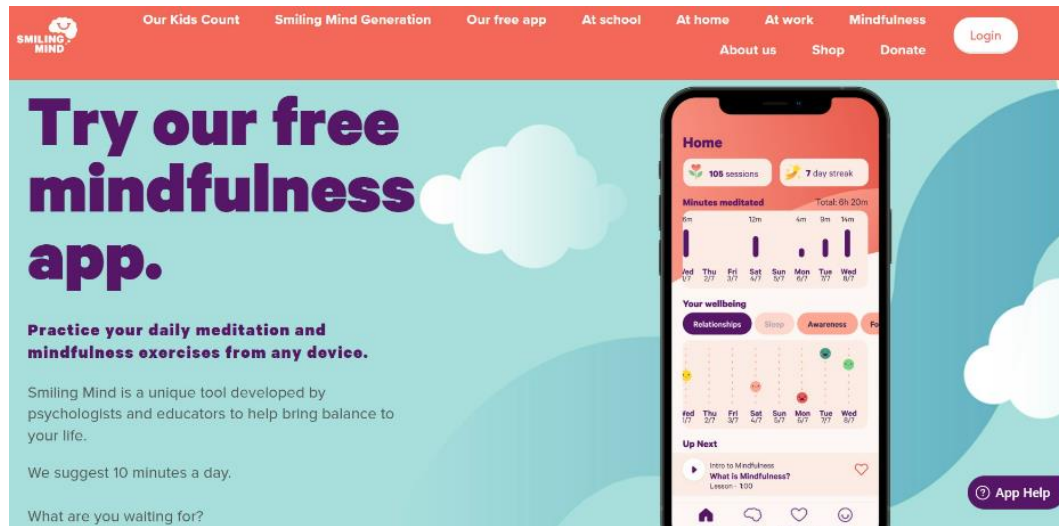

Рисунок 2.15 – Мобільний додаток для здоров'я Smiling mind [49]

9) Інтерактивні веб-завдання (Learning Apps).

Learning Apps – це інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ, який дозволяє створювати інтерактивні та цікаві навчальні матеріали (рисунок 2.16). Він ідеально підходить для викладання основ здоров'я, оскільки дозволяє:

- візуалізувати складні поняття: можна створювати анімації, інфографіку та інші візуальні елементи, які допомагають учням краще зрозуміти складні теми, такі як будова тіла, процеси травлення, циркуляція крові тощо;
- створити інтерактивні вправи: кросворди, вікторини, розфарбування тощо;
- створити персоналізовані завдання;

– залучити учнів до активного навчання: Інтерактивні елементи Learning Apps спонукають учнів до активної участі в навчальному процесі, що підвищує їхню зацікавленість і ефективність навчання.

Рисунок 2.16 – Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ Learning Apps [50]

10) Системи управління навчанням (LMS) (Google Classroom , Moodle). Google Classroom– вебсервіс, створений Google для навчальних закладів з метою спрощення створення, поширення і класифікації завдань безпаперовим шляхом (рисунок 2.17).

Він спрощує створення, розповсюдження та організацію завдань, перетворюючи навчальний процес на більш ефективний та зручний.

Рисунок 2.17 – Google Classroom [51]

Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) – це потужна і гнучка платформа для навчання, яка надає широкий спектр інструментів для створення ефективних і персоналізованих навчальних середовищ (рисунок 2.18).

Рисунок 2.18 – Moodle [52]

Google Classroom та Moodle стали незамінними інструментами для сучасних педагогів. Вони пропонують широкий спектр можливостей для організації навчального процесу, особливо актуальних для таких дисциплін, як основи здоров'я: дозволяють створювати різноманітні інтерактивні завдання,

тести, опитування; учні мають можливість отримувати доступ до навчальних матеріалів у будь-який зручний час і з будь-якого пристрою; забезпечують швидку і ефективну взаємодію між учителем та учнями завдяки можливості коментування, оцінювання та обговорення матеріалів; можна створювати різні навчальні траєкторії для різних учнів, враховуючи їх індивідуальні особливості та темпи навчання; сприяють розвитку навичок співпраці та командної роботи завдяки можливості спільного виконання завдань та обговорення матеріалів.

Важливо зауважити, що підібрані практичні завдання повинні дозволяти учням застосувати знання на практиці. Це можуть бути лабораторні роботи, інтерактивні ігри, проєктні завдання. Крім того, варто підготувати додаткові матеріали для учнів, які хочуть поглибити знання або потребують допомоги.

Вчитель має заздалегідь підготувати всі технічні засоби, які будуть використовуватися на уроці, включаючи комп'ютери, проектори, інтерактивні дошки тощо. Важливо підготувати всі необхідні ресурси: підручники, зошити, роздаткові матеріали. Вони повинні бути доступні і готові до використання під час уроку.

Важливою складовою підготовки до інтегрованого уроку є визначення критеріїв оцінювання, які враховують міждисциплінарний характер уроку. Вони мають бути чіткими і зрозумілими для учнів. Важливо передбачити різні форми оцінювання: поточне, формувальне та підсумкове. Це дозволяє комплексно оцінити знання, навички та вміння учнів.

Інтегровані уроки перетворюють учнів на активних дослідників, стимулюючи їх до самостійного пізнання та відкриття нових знань, що наближає навчальний процес до справжньої наукової діяльності.

Завдяки інтегрованим урокам вчитель має можливість виступити для учнів не лише джерелом знань, а й партнером у пізнавальному процесі, що підвищує його авторитет і сприяє створенню позитивного психологічного клімату в класі.

Таким чином, підготовка до інтегрованого уроку потребує значних зусиль та координації, але вона дозволяє створити багатогранний, цікавий і

пізнавальний урок, що сприяє розвитку комплексного мислення та міждисциплінарних навичок у учнів.

2.4 Використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі

Для реалізації методики використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі нами розроблений урок за темою «Дотримання здорового способу життя» з розділу 1 «Безпека і здоров'я людини».

Урок поєднує теоретичні знання з біології та основ здоров'я з практичними аспектами впровадження здорового способу життя.

Інтегрований урок (основи здоров'я та біологія).

Тема: Дотримання здорового способу життя.

Тривалість: 45 хвилин.

Мета уроку: визначити основні компоненти здорового способу життя; пояснити біологічні процеси, які впливають на здоров'я при дотриманні здорового способу життя; розвивати вміння аналізувати та інтегрувати знання з біології та основ здоров'я; сприяти розвитку критичного мислення через обговорення впливу різних факторів на здоров'я; виховувати відповідальне ставлення до власного здоров'я; формувати здоров'язбережувальні навички та мотивацію до дотримання здорового способу життя.

Методи навчання: міні-лекція; робота в групах; дискусія; рефлексія.

Матеріали та обладнання: презентація або плакати з основними компонентами здорового способу життя; відео або ілюстрації, що показують вплив фізичної активності та харчування на організм; роздаткові матеріали для роботи в групах (листи з питаннями, графіки), мобільні додатки, LearningApps.

Хід уроку:

I. Організаційний момент (2 хвилини).

Привітання, перевірка присутніх, налаштування на роботу.

II. Актуалізація знань (5 хвилин):

- коротке опитування учнів: які компоненти здорового способу життя вони знають?
- Обговорення значення здорового способу життя для підтримання фізичного та психічного здоров'я.

III. Міні-лекція (10 хвилин).

Питання для обговорення:

- а) основні компоненти здорового способу життя: харчування, фізична активність, режим дня, психологічне благополуччя, уникнення шкідливих звичок;
- б) біологічні аспекти: як харчування та фізична активність впливають на функціонування серцево-судинної, нервової та інших систем організму.

Перегляд відео:

- 1) «Як їжа впливає на наше здоров'я та самопочуття?». Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=H8qvhlUj4>
- 2) «Види рухової активності. вплив рухової активності на благополуччя людини». Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=THbRHPcIoNY>

Ілюстрації: використання наочних матеріалів, таких як плакати або слайди, що демонструють основні процеси в організмі.

IV. Робота в групах (15 хвилин).

Завдання: Учні об'єднуються у групи і отримують завдання:

- проаналізувати певний аспект здорового способу життя (харчування, фізичну активність, режим дня) та визначити, як він впливає на організм;
- підготувати коротке повідомлення або презентацію з результатами аналізу.

Підтримка вчителя: Вчитель допомагає групам, відповідає на запитання, спрямовує обговорення.

V. Презентація результатів та обговорення (10 хвилин).

Представлення: Кожна група коротко представляє свої результати.

Обговорення: Учні обговорюють, які аспекти здорового способу життя вони вважають найважливішими і чому, як вони можуть впровадити ці звички у своє життя.

Руханка «Піаніно».

Мета: зняти емоційне напруження, поліпшити настрій, збадьорити учнів.

Діяльність: учасники гри сідають у коло, руки кладуть на коліна сусідові праворуч і ліворуч (хрест – навхрест). Починаючи з учителя, за годинниковою стрілкою учні поплескують долонями, що лежать на колінах, одна за одною, як клавішами піаніно. Хто упіймав гаву чи зробив плескіт завчасно – забирає одну руку. Гра починається спочатку і продовжується доти, доки не залишиться один найспритніший гравець. Темп постійно пришвидшується. Для ускладнення гри можна спробувати робити удари, виконуючи відому мелодію.

VI. Закріплення матеріалу (10 хв.)

Виконання вправи на Learning Apps:
<https://learningapps.org/display?v=p3s25jc9316>

VII. Рефлексія та підсумок уроку (3 хвилини).

Учні висловлюють свої думки щодо важливості здорового способу життя, що нового вони дізналися на уроці.

Учитель підсумовує основні ідеї, заохочує учнів до впровадження здорових звичок у своє життя.

VIII. Домашнє завдання.

Скласти план на тиждень, у якому учень включить здорові звички (харчування, фізична активність, режим дня). У роботі використати мобільні додатки: MyFitnessPal (почати ведення щоденника харчування, аналізувати свій раціон та робити висновки про його збалансованість) та Pacer (відстежувати кількість кроків, спалені калорії та пройдену відстань).

Критерії оцінювання:

- активність та участь у груповій роботі;
- якість та точність представлених результатів;
- здатність до аналізу та інтеграції знань з біології та основ здоров'я;

- вміння аргументувати свої думки під час обговорення.

За підсумками уроку кожен учень може набрати максимум 40 балів.

Оцінювання здійснюється за всіма наведеними критеріями:

- 10 балів – за теоретичні знання з біології та основ здоров'я.
- 10 балів – за участь у груповій роботі та якість групового продукту.
- 10 балів – за розробку індивідуального плану здорового харчування та фізичної активності.
- 10 балів – за критичне мислення, аналіз конкретного випадку та участь у дискусії.

Таким чином, аналіз вікових особливостей підлітків, які формують власну систему цінностей та активно шукають свою ідентичність, дозволив сформулювати припущення про те, що інтегрований підхід до навчання дозволить пов'язати теоретичні знання учнів з практичним життям та сприятиме розвитку їх критичного мислення.

Визначено, що зміст курсу «Основи здоров'я» для 9 класу охоплює широкий спектр питань, пов'язаних зі здоров'ям людини, що створює широкі можливості для інтеграції з іншими навчальними дисциплінами, такими як біологія, хімія, фізика, соціологія, психологія, фізична культура.

Розроблені методичні рекомендації щодо розробки та планування інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я наголошують на важливості їх ретельного планування, чіткого визначення мети, завдань та очікуваних результатів. Важливим є також підбір відповідних методів і форм навчання, які б максимально залучали учнів до активної навчальної діяльності.

3 ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРОВаниХ УРОКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У 9 КЛАСІ

3.1 Основні етапи експериментального дослідження

Педагогічний експеримент являє собою інтегрований комплекс методів дослідження, спрямований на об'єктивну та емпірично обґрунтовану перевірку обґрунтованої гіпотези, висунутої на початку дослідження [53].

Цей метод забезпечує глибоке і всебічне дослідження ефективності інноваційних підходів у навчально-виховному процесі, дозволяє співставляти значущість різноманітних факторів у структурі педагогічної діяльності, а також обирати оптимальні комбінації умов для досягнення поставлених цілей. Крім того, експеримент сприяє виявленню сталих, повторюваних та значущих взаємозв'язків між педагогічними явищами, що дозволяє поглиблено вивчати закономірності, притаманні педагогічному процесу. Основною метою експерименту є верифікація теоретичних положень, підтвердження робочої гіпотези та всебічне дослідження обраної тематики.

І. Маноха трактує експеримент як метод наукового пізнання, який реалізується у формі цілеспрямованого процесу здобуття об'єктивних наукових даних про сутність, динамічні характеристики, специфіку функціонування та закономірності розвитку явищ і процесів, що підлягають дослідженню [54].

Академік С. Гончаренко пропонує детальну класифікацію педагогічних експериментів, засновану на двох ключових критеріях: умовах проведення та цілях дослідження. Залежно від того, наскільки штучно створеними є умови експерименту, він виділяє природні та лабораторні дослідження. Водночас, за функціональним призначенням, експерименти поділяються на констатувальні, пошукові та формувальні, що відображає різні етапи наукового пізнання в галузі педагогіки [55].

Мета нашого дослідження полягала в емпіричній верифікації ефективності методики, заснованої на використанні інтегрованих уроків, у процесі викладання основ здоров'я у дев'ятому класі.

Для досягнення поставленої мети було визначено наступний комплекс дослідницьких завдань:

- 1) вибір досліджуваної сукупності – визначення контингенту учнів 9 класів, які будуть залучені до експериментального дослідження;
- 2) розробка експериментальної програми – створення детального плану проведення експерименту, що включає послідовність етапів, методи та засоби дослідження;
- 3) методологічне забезпечення – обґрунтування вибору оптимальних методів збору та аналізу даних для вирішення дослідницьких завдань;
- 4) визначення досліджуваних понять – розробка критеріїв та показників для кількісної та якісної оцінки рівня сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я;
- 5) впровадження експериментальної методики – реалізація розробленої методики проведення інтегрованих уроків в умовах навчального закладу;
- 6) емпірична перевірка гіпотези – проведення констатувального та контрольного експериментів для визначення ефективності методики застосування інтегрованих уроків;
- 7) статистичний аналіз даних – обробка отриманих результатів за допомогою відповідних статистичних методів з метою виявлення закономірностей та підтвердження або спростування висунутої гіпотези.

Дослідження проводилося у період від 2023 року до 2024 року на базі Хмельницького національного університету. Експериментальна робота проводилася на базі Комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей №1 імені Володимира Красицького Хмельницької міської ради». У дослідженні взяли участь учні 9-А та 9-Б класів загальною кількістю 63 особи.

Для проведення експерименту були сформовані дві групи учнів 9-х класів: контрольна (32 учні) та експериментальна (31 учень).

Для досягнення мети дослідження була сконструйована програма експериментальної роботи, що передбачала чотири основні етапи.

На першому, теоретико-методологічному, етапі дослідження було здійснено комплекс заходів, спрямованих на формування наукового підґрунтя експериментальної роботи, а саме:

- здійснено аналіз психолого-педагогічної, методичної і навчальної літератури в контексті сутності інтеграції в освітньому процесі та використання інтегрованих уроків у змісті предмету «Основи здоров'я»;
- досліджено педагогічний досвід учителів щодо використання ними інтегрованих уроків у змісті предмету «Основи здоров'я»;
- сформульовано мету та завдання дослідження;
- розроблено методика використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі;
- підготовлено відповідне навчально-методичне забезпечення (конспекти уроків, тести тощо) для реалізації методики.

На другому, констатувальному, етапі дослідження було здійснено комплекс заходів, спрямованих на визначення вихідного рівня сформованості навчальних досягнень учнів, зокрема:

- розроблено детальний план експерименту;
- сформовано експериментальну групу (ЕГ) та контрольну групу (КГ);
- проведено констатувальний етап педагогічного експерименту – діагностичне обстеження обох груп у вигляді тестування (контрольна робота 1);
- проаналізовано отримані результати та визначено вихідний рівень сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я в кожній групі.

На третьому, формувальному, етапі дослідження було здійснено цілеспрямований вплив на розвиток навчальних досягнень учнів, використовуючи методику використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі. Для оцінки динаміки змін було проведено повторне тестування (контрольна робота 2).

На четвертому етапі – узагальнення результатів дослідження – було здійснено статистичну обробку даних за допомогою методів математичної статистики, що дозволило визначити достовірність відмінностей між експериментальною та контрольною групами. На основі отриманих даних було сформульовано висновки щодо ефективності методики використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі.

Рівні навчальних досягнень учнів визначалися нами на основі критеріїв оцінювання навчальних результатів здобувачів освіти у закладах загальної середньої освіти [56]. Ці рівні характеризуються такими ознаками:

Перший рівень (від 1 бала до 3 балів) – початковий. Відповідь учня (учениці) фрагментарна, характеризується початковими уявленнями про предмет вивчення.

Другий рівень (від 4 балів до 6 балів) – середній. Учень (учениця) відтворює основний навчальний матеріал, виконує завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.

Третій рівень (від 7 балів до 9 балів) – достатній. Учень (учениця) знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь учня (учениці) правильна, логічна, обґрунтована, хоча їм бракує власних суджень.

Четвертий рівень (від 10 балів до 12 балів) – високий. Знання учня (учениці) є глибокими, міцними, системними; учень (учениця) вміє застосовувати їх для виконання творчих завдань, його (її) навчальна діяльність

позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію.

3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження

На початковому етапі експерименту було здійснено діагностику початкового рівня знань учнів 9 класу з предмета «Основи здоров'я» за допомогою вхідного контрольного зрізу (контрольна робота 1).

Для забезпечення валідності експериментального дослідження було сформовано дві рівноцінні групи: контрольну ($n = 32$) та експериментальну ($n = 31$), що не мали статистично значущих відмінностей за початковими показниками.

Для перевірки припущення про відсутність статистично значущих відмінностей між групами було сформульовано нульову гіпотезу (H_0), яка стверджувала, що обидві вибірки походять з однієї генеральної сукупності. Альтернативна гіпотеза (H_1) передбачала наявність таких відмінностей.

Для визначення ефективності експериментального навчання з основ здоров'я в 9-х класах було розроблено та апробовано систему контрольних робіт на основі оригінальних тестових завдань, що дозволила оцінити рівень сформованості відповідних навчальних досягнень (додаток В).

З метою визначення вихідного рівня знань учнів з розділу «Безпека і здоров'я людини» було здійснено констатувальний експеримент у формі контрольної роботи, що охоплювала теми «Захист життя і здоров'я у воєнний час» та «Невідкладна домедична допомога». Отримані дані представлено в таблиці 3.1 та на рисунку 3.1.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту засвідчив наявність певної диспропорції у рівні сформованості навчальних досягнень учнів 9 класу з питань безпеки життєдіяльності в умовах воєнного часу. Зокрема, 15,6 % учнів контрольної та 12,9 % учнів експериментальної групи продемонстрували початковий рівень засвоєння матеріалу. Середній рівень

зафіксовано у 40,6 % учнів КГ і 45,2 % ЕГ, а достатній у 37,5 % учнів КГ і 32,2 % учнів ЕГ. Високий рівень сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я визначено у 6,3 % учнів КГ і 9,7 % учнів ЕГ.

Таблиця 3.1 – Розподіл учнів КГ та ЕГ за рівнями сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я (констатувальний етап)

Рівень	КГ		ЕГ	
	кількість учнів	відсоток, %	кількість учнів	відсоток, %
Початковий	5	15,6	4	12,9
Середній	13	40,6	14	45,2
Достатній	12	37,5	10	32,2
Високий	2	6,3	3	9,7
Всього	32	100	31	100

Це свідчить про необхідність вдосконалення навчального процесу, зокрема, через активізацію пізнавальної діяльності учнів за допомогою інтегрованих уроків, спрямованих на формування практичних умінь та навичок з основ здоров'я.

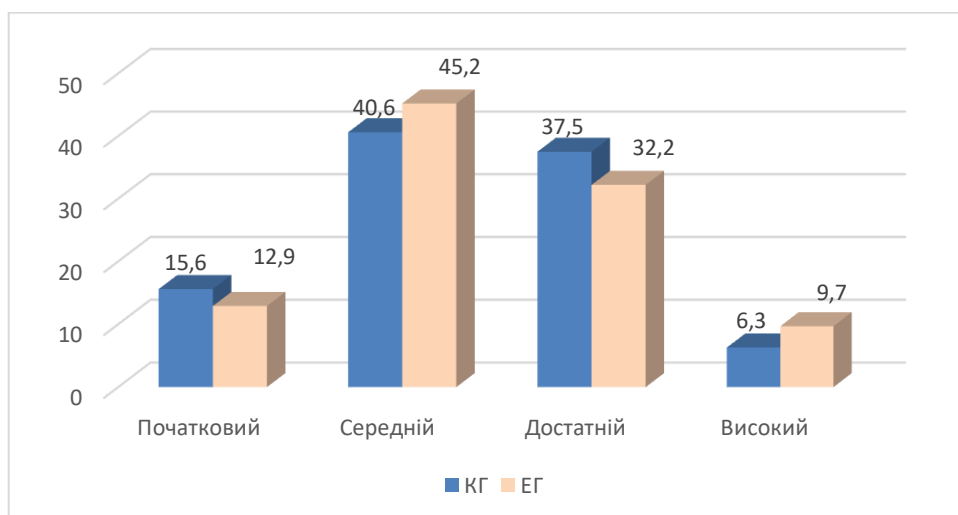

Рисунок 3.1 – Гістограма розподілу учнів КГ та ЕГ за рівнями сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я (констатувальний етап)

Для оцінки ефективності експериментального впливу на рівень засвоєння навчального матеріалу було проведено порівняльний аналіз розподілів частот учнів експериментальної та контрольної груп за допомогою критерію Пірсона (χ^2). Отримані результати свідчать про те, що розподіли частот у цих групах не відрізняються статистично значущим чином. Це дозволяє зробити висновок про відсутність статистично достовірних доказів на користь гіпотези про ефективність експериментального впливу. Результати розрахунку критерію Пірсона (χ^2) представлені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Таблиця розрахунку критерію Пірсона (χ^2) (констатувальний етап)

Рівень	КГ	ЕГ	$(f_e - f_k)$	$(f_e - f_k)^2$	$\frac{(f_e - f_k)^2}{f_k}$
	частота оцінок $f_k, (\%)$	частота оцінок $f_e, (\%)$			
Початковий	15,6	12,9	-2,7	7,29	0,47
Середній	40,6	45,2	4,6	21,16	0,52
Достатній	37,5	32,2	-5,3	28,09	0,75
Високий	6,3	9,7	3,4	11,56	1,83
Всього	100	100	0		$\chi^2 = 3,57$

У межах формувального етапу педагогічного експерименту, з метою підвищення ефективності навчання основ здоров'я, в експериментальній групі 9 класу було запроваджено методику використання інтегрованих уроків під час вивчення курсу «Основи здоров'я», яка передбачала:

- проведення інтегрованих уроків, спрямованих на формування цілісного уявлення про здоровий спосіб життя через поєднання знань з дисциплін «Основи здоров'я» та «Біологія»;
- підбір тем, що мають міжпредметний характер і дозволяють розкрити тему здоров'я з різних наукових та практичних аспектів;
- використання активних і проблемно-орієнтованих методів (проектна діяльність, групові дискусії, роліві ігри, кейс-методи, моделювання

та експериментальна діяльність), які сприяють глибшому засвоєнню знань та розвитку критичного мислення;

- використання інформаційно-комп'ютерних технологій, які забезпечують різноманітність та інтерактивність навчання, що сприяє підвищенню інтересу учнів та глибшому розумінню теми;

- забезпечення активної участі учнів у навчальному процесі;

- відповідність завдань віковим та індивідуальним можливостям учнів;

- оцінювання ефективності інтегрованих уроків за допомогою комплексних завдань, які відображають міжпредметний підхід і вимагають від учнів застосування знань з різних предметів;

- створення психологічно комфортного середовища, тобто атмосфери співпраці та взаємоповаги, що підвищує активність учнів і сприяє позитивному ставленню до навчання.

Для реалізації методики використання інтегрованих уроків під час вивчення курсу «Основи здоров'я» у 9 класі нами розроблені урок засвоєння нових знань за темою «Психологічна самодопомога» (додаток Б) та урок узагальнення та систематизації знань за темою «Дотримання здорового способу життя» (параграф 2.4) з розділу «Безпека і здоров'я людини».

На завершальному етапі формувального експерименту було здійснено контрольну перевірку знань учнів за допомогою тестових завдань, розроблених для оцінювання засвоєння матеріалу з розділу «Безпека і здоров'я людини» (додаток В). Отримані результати систематизовано та представлено у таблиці 3.3 та на рисунку 3.2.

Таблиця 3.3 – Розподіл учнів КГ та ЕГ за рівнями сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я (формувальний етап)

Рівень	КГ		ЕГ	
	кількість учнів	відсоток, %	кількість учнів	відсоток, %
Початковий	3	9,4	1	3,2
Середній	9	28,1	6	19,4
Достатній	16	50	17	54,8
Високий	4	12,5	7	22,6
Всього	32	100	31	100

Аналіз результатів формувального етапу експерименту дозволив виявити статистично значиму різницю між рівнем початкових знань учнів експериментальної та контрольної груп. Так, у 9,4 % учнів контрольної групи та у 3,2 % учнів експериментальної групи зафіксовано показники початкових знань засвоєння матеріалу. Середній рівень засвоєння навчального матеріалу продемонстрували 28,1 % учнів ЕГ та 19,4 % учнів КГ. Водночас, достатній рівень демонстрували більшість учнів контрольної групи (50 %), тоді як у експериментальній групі цей показник був дещо вищим (54,8 %). Показники високого рівня продемонстрували 22,6 % учнів експериментальної групи, причому різниця з контрольною групою (12,5 %) була значною.

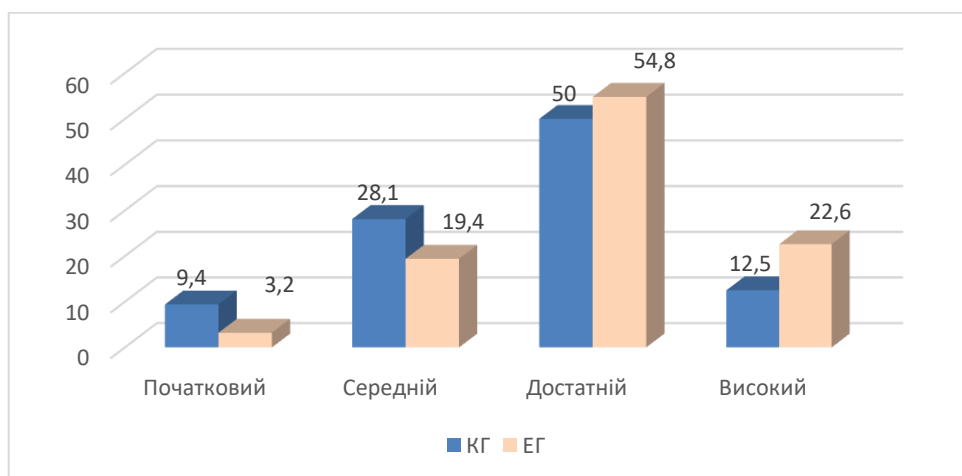

Рисунок 3.2 – Гістограма розподілу учнів КГ та ЕГ за рівнями сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я (формувальний етап)

Застосування критерію Пірсона (χ^2) дозволило встановити статистично значущі відмінності у розподілі частот між експериментальною та контрольною групами за рівнем сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я. Детальні результати цього аналізу наведено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Таблиця розрахунку критерію Пірсона (χ^2) (формульальний етап)

Рівень	Контрольна група	Експериментальна група,	$(f_e - f_k)$	$(f_e - f_k)^2$	$\frac{(f_e - f_k)^2}{f_k}$
	частота оцінок f_k , (%)	частота оцінок f_e , (%)			
Початковий	9,4	3,2	-6,2	38,44	4,09
Середній	28,1	19,4	-8,7	75,69	2,7
Достатній	50	54,8	4,8	23,04	0,5
Високий	12,5	22,6	10,1	102,01	8,16
	100	100	0		$\chi^2 = 15,45$

Для емпіричного обґрунтування ефективності застосування інтегрованих уроків як дидактичного засобу на уроках основ здоров'я було здійснено порівняльне дослідження результативності навчального процесу на різних етапах педагогічного експерименту (таблиця 3.5).

Таблиця 3.5 – Розподіл учнів 9 класів за рівнями сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я

Етап	Групи	Рівні сформованості навчальних досягнень			
		початковий	середній	достатній	високий
Констатувальний	КГ	15,6	40,6	37,5	6,3
	ЕГ	12,9	45,2	32,2	9,7
Формульальний	КГ	9,4	28,1	50	12,5
	ЕГ	3,2	19,4	54,8	22,6
Приріст	КГ	-6,2	-12,5	+12,5	+6,2
	ЕГ	-9,7	-25,8	+22,6	+12,9

Отримані результати візуалізовано на рисунку 3.3.

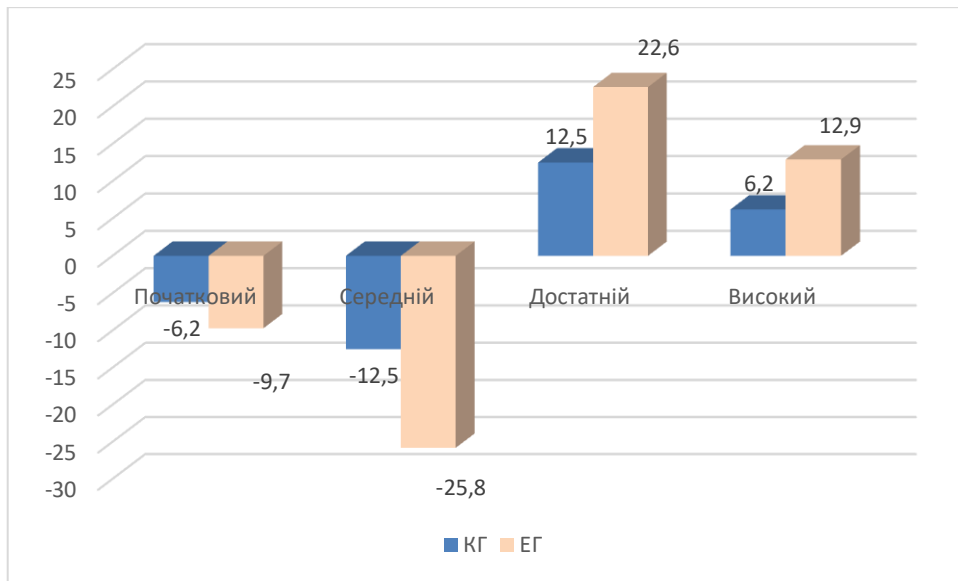

Рисунок 3.3 – Гістограма динаміки рівнів сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я в учнів 9 класів до та після педагогічного експерименту

Отримані результати педагогічного експерименту вказують на позитивну динаміку формування навчальних досягнень учнів експериментальної групи, що свідчить про ефективність інтегрованого підходу у викладанні основ здоров'я.

Результати дослідження демонструють, що впровадження методики використання інтегрованих уроків під час вивчення курсу «Основи здоров'я» у 9 класі призвело до статистично значущого підвищення рівня навчальних досягнень учнів експериментальної групи. Зокрема, спостерігалось зменшення частки учнів з низьким рівнем сформованості знань та збільшення кількості учнів, які успішно засвоїли навчальний матеріал на високому та достатньому рівнях.

Результати дослідження підтверджують гіпотезу про те, що використання інтегрованих уроків як дидактичного засобу сприяє підвищенню мотивації учнів до вивчення основ здоров'я та сприяє більш глибокому

засвоєнню навчального матеріалу. Порівняльний аналіз навчальних досягнень учнів експериментальної та контрольної груп дозволив виявити статистично значущі відмінності на користь експериментальної групи.

Нульова гіпотеза (H_0) стверджує, що не існує статистично значущих відмінностей у рівнях сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я між учнями контрольної та експериментальної груп. Будь-які відмінності, що можуть бути виявлені, є випадковими.

Альтернативна гіпотеза (H_1) вказує на те, що існують статистично значущі відмінності у рівнях сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я між учнями контрольної та експериментальної груп. Ці відмінності не можуть бути пояснені випадковими факторами.

Проведений статистичний аналіз за допомогою критерію Пірсона (χ^2) дозволив виявити наступні закономірності:

– на констатувальному етапі педагогічного експерименту обчислене значення критерію Пірсона (χ^2) (3,57) було меншим за критичне значення (7,81). Це свідчить про відсутність статистично значущих відмінностей між рівнями сформованості навчальних досягнень учнів експериментальної та контрольної груп, тобто на початку експерименту обидві групи можна вважати статистично однорідними;

– після проведення формувального етапу, в ході якого в експериментальній групі використовувалася методика інтегрованих уроків, обчислене значення критерію Пірсона (χ^2) суттєво зросло (15,45) і перевищило критичне значення (11,34). Це дозволяє відкинути нульову гіпотезу про відсутність відмінностей між групами та прийняти альтернативну гіпотезу. Отримані результати свідчать про те, що застосування методики інтегрованих уроків призвело до статистично значущого підвищення рівня навчальних досягнень учнів експериментальної групи порівняно з контрольною. Таким чином, можна зробити висновок про ефективність запропонованої методики.

Проведене експериментальне дослідження показало, що застосування методики використання інтегрованих уроків під час вивчення курсу «Основи

здоров'я» у 9 класі сприяло формуванню в учнів стійких знань та умінь, необхідних для ведення здорового способу життя. Це свідчить про високу ефективність запропонованої методики та її потенціал для використання в закладах загальної середньої освіти.

ВИСНОВКИ

Вивчення педагогічних концепцій дозволяє стверджувати, що інтеграція в сучасній педагогіці виступає як універсальний принцип, що пронизує всі компоненти освітнього процесу – від змісту навчання до методів і технологій.

Аналіз сучасних педагогічних практик як в Україні, так і за кордоном дозволив виявити ряд загальних тенденцій у розвитку інтеграційних процесів, а саме: систематична розробка та вдосконалення інтегрованих навчальних програм різного рівня складності; інноваційні навчальні програми, що інтегрують природничі та соціальні науки на основі реальних життєвих проблем; формування інтеграції (внутрішньо- та міждисциплінарної) змісту та методів навчання. Досліджено стійку тенденцію до інтеграції у сучасній педагогіці, що проявляється у всеохоплюючому характері, динамічному розвитку та різноманітності форм, сприяючи формуванню цілісного світогляду учнів та підвищенню ефективності навчального процесу.

Досліджено сутність інтегрованого уроку, що являє собою форму навчального заняття, в якому інформація з різних навчальних дисциплін об'єднується навколо єдиної теми, із застосуванням загальних закономірностей, фундаментальних законів, ідей та теорій, представлених у різних науках і відповідних їм предметах.

Розглянуто рівні інтеграції навчальних дисциплін: багатодисциплінарну, міждисциплінарну та трансдисциплінарну інтеграції. Наведено різні підходи до класифікації інтегрованих уроків, зокрема за дидактичною метою, за етапами навчальної діяльності тощо.

Проаналізовано переваги та недоліки інтегрованого уроку.

Здійснено аналіз вікових особливостей психосоціального розвитку учнів 9 класу, в результаті чого встановлено, що період дорослішання – це складний і багатогранний процес, що характеризується виникненням у підлітків нових психологічних, соціальних та фізіологічних потреб. Обґрунтовано необхідність

залученості дорослих (психологів, педагогів та батьків) та активної їх участі у створенні сприятливого середовища, наданні психологічної підтримки та забезпеченні доступу до необхідної інформації як важливих факторів успішної адаптації молоді до вимог сучасного світу.

Досліджено специфіку викладання предмету «Основи здоров'я», що полягає в необхідності інтеграції теоретичних знань з практичною діяльністю. Обґрунтовано доцільність використання інтегрованих уроків, що передбачають інтеграцію знань із різних дисциплін (біологія, хімія, фізика, географія, математика, інформатика тощо) для більш ефективного засвоєння матеріалу та формування у учнів стійких життєвих навичок.

Розроблено методичні рекомендації щодо планування інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі. Доведено необхідність творчого підходу та ретельної підготовки вчителя, що передбачає: ретельне планування, координацію з іншими вчителями, підготовку навчальних матеріалів та ресурсів. Розглянуто можливості забезпечення різноманітності та інтерактивності навчання шляхом використання інформаційно-комп'ютерних технологій на інтегрованих уроках з основ здоров'я, що сприяє підвищенню інтересу учнів та глибшому розумінню теми.

Для підвищення ефективності процесу навчання основ здоров'я у ЗЗСО розроблена методика використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі, яка передбачала:

- проведення інтегрованих уроків, спрямованих на формування цілісного уявлення про здоровий спосіб життя через поєднання знань з дисциплін «Основи здоров'я» та «Біологія»;
- підбір тем, що мають міжпредметний характер і дозволяють розкрити тему здоров'я з різних наукових та практичних аспектів;
- використання активних і проблемно-орієнтованих методів (проектна діяльність, групові дискусії, рольові ігри, кейс-методи, моделювання та експериментальна діяльність), які сприяють глибшому засвоєнню знань та розвитку критичного мислення;

- використання інформаційно-комп'ютерних технологій, які забезпечують різноманітність та інтерактивність навчання, що сприяє підвищенню інтересу учнів та глибшому розумінню теми;
- забезпечення активної участі учнів у навчальному процесі;
- відповідність завдань віковим та індивідуальним можливостям учнів;
- оцінювання ефективності інтегрованих уроків за допомогою комплексних завдань, які відображають міжпредметний підхід і вимагають від учнів застосування знань з різних предметів;
- створення психологічно комфортного середовища, тобто атмосфери співпраці та взаємоповаги, що підвищує активність учнів і сприяє позитивному ставленню до навчання.

Експериментальна методика реалізовувалася під час вивчення тем «Психологічна самодопомога» та «Дотримання здорового способу життя».

Для реалізації методики розроблене навчально-методичне забезпечення: конспекти уроків засвоєння нових знань та узагальнення та систематизації знань; тестові завдання для визначення рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я.

Результати формувального етапу експерименту засвідчили показники початкового рівня у 9,4 % учнів КГ і 3,2 % ЕГ. Середній рівень продемонстрували у 28,1 % учнів КГ і 19,4 % ЕГ. Достатній рівень визначено сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я продемонстрували 50 % учнів КГ і 54,8 % ЕГ, в високий 12,5 % учнів КГ і 22,6 % ЕГ.

Результати експерименту свідчать про ефективність використання інтегрованих уроків як дидактичного засобу для підвищення рівня знань з основ здоров'я учнів, що виявилось у суттєвому зменшенні кількості учнів ЕГ з початковим (приріст мінус 9,7 %) та середнім (приріст мінус 25,8 %) рівнем сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я при одночасному

збільшенні кількості учнів, які демонструють достатній (приріст плюс 22,6 %) та високий (приріст плюс 12,9 %) рівні.

Аналіз отриманих даних дозволяє стверджувати, що саме використання інтегрованих уроків на уроках основ здоров'я стало вирішальним фактором, який зумовив значні відмінності в рівнях знань між експериментальною та контрольною групами.

Статистична обробка результатів експерименту за допомогою критерію Пірсона (χ^2) дозволила встановити достовірні відмінності між експериментальною та контрольною групами, що свідчить про ефективність методики використання інтегрованих уроків під час вивчення основ здоров'я у 9 класі.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

- 1 Пушкарьова Т. О. Інтегративно-діяльнісна педагогіка / Т. О. Пушкарьова, О. М. Топузов // монографія. – Київ : Педагогічна думка, 2019. – 304 с.
- 2 Енциклопедія сучасної України (Encyclopedia of modern Ukraine). [Електронний ресурс] : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12384 (дата звернення: 16.05.2024).
- 3 Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1736 с.
- 4 Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2, допов. й виправ. Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
- 5 Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори у трьох томах. / Я. А. Коменський; під ред. А. А. Красновського. – Київ : Радянська школа, 1940. – Т. 2 – 247 с.
- 6 Савченко О. Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту : здобутки і нерозв'язані проблеми / О. Савченко // Рідна школа. – 2014. – №4–5. – С. 12–16.
- 7 Серватинська Н. Методи інтеграції викладання математичних дисциплін та предметів природничого циклу / Н. Серватинська // Інтеграція знань з предметів природничо-математичного циклу : проблеми та шляхи їх вирішення. – Черкаси, 2012. – Вип. 2. – С. 38–42.
- 8 Сидоренко В. К. Як опанувати техносферу, ергосферу, інфосферу? або Особистісне спрямування змісту трудового навчання учнів загальноосвітньої школи / В. К. Сидоренко // Освіта. – 2004. – 24–31 березня. – С. 3.
- 9 Бех І. Д. Інтеграція змісту навчання природничо-математичних дисциплін засобами хмарних технологій у віртуальному середовищі закладу вищої освіти технічного профілю [Електронний ресурс] / І. Д. Бех, Ю. М. Козловський, М. М. Марусинець // Інформаційні технології і засоби

навчання. – 2020. – Т. 76, № 2. – С. 70–85. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2020_76_2_8 (дата звернення: 16.05.2024).

10 Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 3. 11. 1993 р. № 896. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.05. 2024).

11 Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 12. 05. 2024).

12 Державний стандарт базової середньої освіти [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 30. 09. 2020 р. № 898. – Режим доступу : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 24. 05. 2024).

13 Бібік Г. В. Міждисциплінарна інтеграція як основа якісної математичної освіти майбутніх учителів фізики / Г. В. Бібік // Педагогічні науки. Херсон : ХДУ, 2014. – Вип. 66. – С . 247-252.

14 Мітрясова О. П. Теорія і практика інтегрованого навчання хімічних дисциплін студентів аграрного університету : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Мітрясова Олена Петрівна; Ін-т педагогіки АПН України. – Київ, 2009. – 542 с.

15 Huber M. T. Integrative Learning for Liberal Education. [Electronic resource] / M. T. Huber, P. Hutchings , R. Gale. // peerReview, Summer–Fall. 2005. – Vol. 7, № 3–4. – Access mode: <https://www.aacu.org/publications-research/periodicals/integrativelearning-liberal-education> (date of the application: 25.04.2024).

16 What is Integrative Learning? [Electronic resource] – Access mode: <https://www.ithaca.edu/academics/integrative-core-curriculum/what-integrative-learning> (date of the application: 30.05.2024).

17 Guilbert J.-J. How to help educators to increase their skills so as to make learning easier for the students WHO. – 1998. – 392 p.

18 Овчаров С. М. Інтегровані уроки як засіб розвитку креативності учнів / С. М. Овчаров // Наукові записки підвідділу. – 2015. – № 31. – С. 204–210.

19 Семаньків М. В. Інтегровані уроки як засіб підвищення якості знань учнів / М. В. Семаньків, В. Копильчук // Інформаційні технології та комп'ютерне моделювання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 14-19 трав. 2018 р. – Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2018. – С. 105–108.

20 Щербакова Н. О. Інтегровані уроки інформатики : сутність, ефективність, методика [Електронний ресурс] / Н. О. Щербакова // Комп'ютер у школі та сім'ї, 2012. – № 6. – С. 26–28. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2012_6_6 (дата звернення: 26. 05. 2024).

21 Коваленко М. А. Методика проектування інтегрованих уроків з інформатики [Електронний ресурс] / М. А. Коваленко // На Урок. – 2020. – Режим доступу : https://naurok.com.ua/metodika-proektuvannya-integrovanih-urokiv-z-informatiki-204272.html#_Точ527393777 (дата звернення: 29. 05. 2024).

22 Рижкова О. С. Інтеграція навчальних занять у школі як засіб формування пізнавальної компетенції учнів / О. С. Рижкова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць. – 2017. – №13. – С. 140–150.

23 Інтегровані уроки: від теорії до практики. [Електронний ресурс] / Школа. – 2018. – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/post/integrovani-uroki-vid-teori-do-praktiki> (дата звернення: 29. 05. 2024).

24 Створити цілісну картину світу. Інтегроване навчання в школі // Завуч. – 2017. – № 21. – С. 2–12.

25 Щербакова О. О. Вікові особливості психоемоційного стану підлітків в умовах війни / О. О. Щербакова, Л. В. Кондрацька, А. А. Беженська // Габітус. 2023. – Вип. 55 – С. 67–71.

26 Етапи психосоціального розвитку дітей та молоді [Електронний ресурс] / Вчимося жити разом (курс підготовки вчителів). – 2018. – Режим доступу : <http://lt.multycourse.com.ua/ua/page/16/58#6> (дата звернення: 31. 05. 2024).

27 Власенко Л. Використання здоров'язберезувальних технологій під час освітнього процесу в Новій українській школі (з досвіду роботи Харківського ліцею № 141) / Л. Власенко, Н. Донець // Здоров'язберезувальна складова освіти : навчально-методичний посібник. – Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2024. – С. 59–67.

28 Конституція України [Електронний ресурс] : введена в дію ВР 28 червня 1996 р. – Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 23.05.2024).

29 Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2402. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n72> (дата звернення: 20.05.2024).

30 Про повну загальну середню освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 16 січн. 2020 р. № 2402. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 20.15.2024).

31 Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Основи здоров'я» 6-9 класи [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства освіти і науки України від (03. 07. 2022 року № 698) – Режим доступу : <http://surl.li/cxlhs> (дата звернення: 15. 05. 2024).

32 Шеян М. О. Аналіз змістового компонента предмета «Основи здоров'я» у контексті розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи [Електронний ресурс] / М. О. Шеян // НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2018. – Режим доступу : <https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/61-2018/83.pdf> (дата звернення: 15. 05. 2024).

33 Основи здоров'я : [підручник для 9 класу] / [І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко]. – Київ : Видавництво

«Алатон», 2017. – 224 с.

34 Основи здоров'я : [підручник для 9 класу] / [Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, О. К. Гурська, Н. С. Коваль]. – Київ : Видавництво «Генеза», 2017. – 160 с.

35 Основи здоров'я : [підручник для 9 класу] / Н. М. Поліщук. – Київ : Видавництво «Грамота», 2017. – 192 с.

36 Основи здоров'я : [підручник для 9 класу] / О. В. Тагліна. – Київ : Видавництво «Ранок», 2017. – 160 с.

37 Присяжнюк Н. І. Інтегровані уроки / Н. І. Присяжнюк // Рідна школа. – 2017. – № 8. – С. 27–32.

38 11 найкращих програмних засобів для презентацій [Електронний ресурс] // DataNumen. – 2024. – Режим доступу : <http://surl.li/nccnut> (дата звернення: 15. 09. 2024).

39 Тарілка здорового харчування [Електронний ресурс] // YouTube. – 2022. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=mIu1O0VFsvM> (дата звернення: 25. 09. 2024).

40 Інтерактивні симуляції для природничих наук і математики [Електронний ресурс] // YouTube. – 2023. – Режим доступу : <https://phet.colorado.edu/uk/> (дата звернення: 25. 09. 2024).

41 5 сервісів для опитування учнів [Електронний ресурс] // ОсвіторіяМедіа. – 2022. – Режим доступу : <https://osvitoria.media/experience/5-onlajn-servisiv-shho-dopomozhut-vchytelyu-mytytevo-opytaty-uves-klas/> (дата звернення: 25. 09. 2024).

42 Віртуальна та доповнена реальність: як нові технології надихають вчитися [Електронний ресурс] // ОсвіторіяМедіа. – 2022. – Режим доступу : <https://osvitoria.media/opinions/virtualna-ta-dopovnena-realnist-yakoyu-mozhe-butysuchasna-osvita/> (дата звернення: 25. 09. 2024).

43 Використання технологій віртуальної та доповненої реальності (VR/AR) в освітньому процесі [Електронний ресурс] // YouTube. – 2023. –

Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=rKE9IJRod0g> (дата звернення: 25. 09. 2024).

44 Сервіс Google Планета Земля [Електронний ресурс] // Google Earth – 2024. – Режим доступу : <http://surl.li/ltquvr> (дата звернення: 25. 09. 2024).

45 Інструкція створення віртуальної дошки Padlet [Електронний ресурс] // Всеосвіта – 2024. – Режим доступу : <https://vseosvita.ua/library/instrukcia-stvorennia-virtualnoi-doski-padlet-374397.html> (дата звернення: 25. 09. 2024).

46 Міго – як інструмент для сучасного інтерактивного онлайн навчання [Електронний ресурс] // Практичний курс по роботі з дошкою Міго. – 2024. – Режим доступу : <https://edway.in.ua/uk/mpk/1067/detail/> (дата звернення: 25. 09. 2024).

47 Pacer Pedometer & Step Tracker [Електронний ресурс] // Google Play – 2024. – Режим доступу : https://play.google.com/store/apps/details?id=cc.pacer.androidapp&listing=pacer_for_teams&hl=uk (дата звернення: 25. 09. 2024).

48 Огляд MyFitnessPal. Чи варто завантажити додаток MyFitnessPal [Електронний ресурс] // ICOOLA – 2022. – Режим доступу : <http://surl.li/pimudy>

49 Панченко О. Топ-7 додатків для сну та медитації : українські та англійські [Електронний ресурс] // ТиКиїв – 2023. – Режим доступу : <http://surl.li/sxmxou> (дата звернення: 25. 09. 2024).

50 Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ LearningApps [Електронний ресурс] // Learning-apps.org <https://internet-servisi.blogspot.com/p/learning-apps.html> – 2023. – Режим доступу : (дата звернення: 25. 09. 2024).

51 Google Classroom: що це і як працює [Електронний ресурс] // BBC News Україна – 2020. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-52094706> (дата звернення: 25. 09. 2024).

52 Організація дистанційного навчання в Moodle [Електронний ресурс] // Освіта. – 2020. – Режим доступу : https://osvita.ua/vnz/high_school/72285/ (дата звернення: 25. 09. 2024).

53 Педагогічний експеримент [Електронний ресурс] // Запорізький національний університет. – 2023. – Режим доступу : <https://moodle.znu.edu.ua/mod/page/view.php?id=491797> https://osvita.ua/vnz/high_school/72285/ (дата звернення: 27. 10. 2024).

54 Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

55 Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

56 Про затвердження системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів [Електронний ресурс] : наказ МОН : [затв. наказом МОН України від 13.04.2011 № 329]. – Режим доступу : https://mon.gov.ua/storage/app/media/regulatorna_dijalnist/2020/09/14/Systema%20otsinyuvannya/Proyekt%20nakazu%20MON%20Systema%20otsinyuvannya.pdf (дата звернення: 11. 11. 2024).